

Sini Hellstén

PIRKANMAAN SOVITTELUTOIMISTON
VAPAAEHTOISSOVITTELIJOIDEN NÄKEMYKSIÄ
SOVITTELIJAN ROOLISTA

Liiketalouden koulutusohjelma
2018

PIRKANMAAN SOVITTELUTOIMISTON VAPAAEHTOISSOVITTELIJOIDEN NÄKEMYKSIÄ SOVITTELIJAN ROOLISTA

Hellstén, Sini
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Liiketalouden koulutusohjelma
Toukokuu 2018
Ohjaaja: Saarikko, Simo
Sivumäärä: 48
Liitteitä: 1

Asiasanat: sovittelu, sovittelijat, restoratiivinen oikeus, vapaaehtoistyö

Tämän opinnäytetyön toimeksiantajana oli Pirkanmaan sovittelutoimisto. Opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia toimiston vapaaehtoissovittelijoiden näkemyksiä sovittelijan roolista sekä muuttujista, jotka mahdollisesti vaikuttavat sovittelijan rooliin. Lisäksi tavoitteena oli löytää keinoja, joilla näihin muuttujiin voidaan vaikuttaa, joko ennakolta tai jälkikäteen.

Rikos- ja riita-asioiden sovittelu on puolueetonta, maksutonta sekä kaikille osapuolille vapaaehtoista palvelua. Sitä valvoo sosiaali- ja terveysministeriö. Järjestämisvelvollisuus sovittelutoiminnasta on Terveystieteiden- ja hyvinvoinnin laitoksella. Sovittelupalvelua järjestetään sovittelutoimistoissa. Rikosten sovittelu perustuu restoratiivisen oikeuden filosofiaan ja sitä kuvataan vaihtoehtoisena tapana suhtautua rikoksen seurauksiin ja väkivallan tekojen aiheuttamien haittojen korjaamiseen.

Teoriaosuudessa käsiteltiin lakia rikos- ja riita-asioista, joka pääosin ohjaa sovittelupalvelua. Lisäksi käsiteltiin sovittelua ja sen periaatteita yleisesti sekä sovittelijan tehtäviä ja roolia sovitteluprosessissa.

Aineistonkeruumenetelmänä oli sähköpostihaastattelu. Tieto tulevasta haastattelusta lähetettiin sovittelutoimiston aktiivisille vapaaehtoissovittelijoille, joita on 66. Haastatteluun osallistui 14 sovittelijaa. Haastattelun kesto rajattiin kolmeen viikkoon. Tutkimusaineisto analysoitiin kvalitatiivista, laadullista menetelmää käyttäen

Tutkimustulosten mukaan vapaaehtoissovittelija on mahdollistaja, taustahenkilö ja kuuntelija. Roolia muuttavat sovitteluun osallistuvien alaikäisten vanhemmat, tulkin osallistuminen sovitteluun, osapuolten kulttuuristausta sekä osapuolten asenne. Muuttujiin voidaan vaikuttaa niihin etukäteen varautumalla ja jälkikäteen sovitteluparin kanssa keskustelemalla sekä lisäkoulutuksella, etenkin uusille sovittelijoille.

THE MEDIATION OFFICE OF PIRKANMAA'S VOLUNTARY MEDIATORS' VIEWS ON THE ROLE OF THE MEDIATOR

Hellstén, Sini

Satakunnan ammattikorkeakoulu, Satakunta University of Applied Sciences

Degree Programme in Business Economics

May 2018

Supervisor: Saarikko, Simo

Number of pages: 48

Appendices: 1

Keywords: mediation, mediators, restorative justice, voluntary work

The employer of this thesis was the mediation office of Pirkanmaa. The purpose of the thesis was to examine the views of the volunteer mediators of the office on the role of the mediator and the variables that might affect the role of the mediator. In addition, the aim was to find ways to influence these variables, either in advance or in retrospect.

Mediation in criminal and civil matters is an objective, free and voluntary service for all parties. It is overseen by the Ministry of Social Affairs and Health. The obligation to arrange mediation is at the National Institute for Health and Welfare. The mediation service is arranged at mediation offices. The reconciliation of crimes is based on the philosophy of restorative justice and is described as an alternative way of dealing with the consequences of the crime and the correction of the harm caused by acts of violence.

The theoretical part covered the Act on Conciliation in Criminal and Certain Civil Cases, which mainly governs the mediation services. In addition, mediation and its principles in general were discussed, as well as task and role of the mediator in the conciliation process.

The data collection method was an email interview. Information on the upcoming interview was sent to all 66 active volunteer mediators of the mediation office. Fourteen (14) mediators participated in the interview. The duration of the interview was limited to three weeks. The research material was analyzed using qualitative method.

According to the research results, the volunteer mediator is the facilitator, the background person and the listener. The role of mediator is altered by parents of minor children participating in mediation, the involvement of interpreters in mediation, the cultural background and the attitude of the parties. These variables can be influenced in advance by preparing, afterwards by negotiating with the mediation pair, and with additional training, especially with new mediators.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	5
2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS.....	6
3 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	8
3.1 Tutkimusaiheen valinta ja taustaa	8
3.2 Aiemmat tutkimukset aiheesta	8
3.3 Tutkimustehtävä ja- menetelmät	10
3.4 Opinnäytetyön tutkimuskysymykset	12
3.5 Aineiston kerääminen ja analysointi	13
4 RIKOS- JA RIITA-ASIOIDEN SOVITTELU	15
4.1 Mitä sovittelu on?	15
4.2 Sovittelun taustaa.....	18
4.3 Sovittelu vapaaehtoistyönä	19
5 RESTORATIIVINEN OIKEUS.....	21
6 SOVITTELU-TOIMINTA PIRKANMAALLA	24
7 VAPAAEHTOISSOVITTELIJAT	26
7.1 Kuka on sovittelija?	26
7.2 Velvollisuudet ja oikeudet.....	28
7.3 Koulutus	29
7.4 Sovittelijan tehtävät sovittelussa	30
8 SOVITTELUPROSESSI	31
9 TUTKIMUKSEN KULKU	34
10 TUTKIMUKSEN TULOKSET JA YHTEENVETO.....	35
11 OMAA POHDINTAA	43
LÄHTEET.....	46
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Rikos- ja riita-asioiden sovittelu on puolueetonta, maksutonta ja kaikille osapuolille vapaaehtoista palvelua. Se on osapuolten omista tarpeista lähtevää. Periaatteet sovittelussa ovat yhdenmukaiset korjaavan oikeuden (restoratiivinen oikeus) sekä sovittelulakiin kirjattujen arvojen ja periaatteiden kanssa. (Flinck 2013, 54.) Sovittelu on lakisääteistä palvelua, jota valvoo sosiaali- ja terveysministeriö. Pääasiassa sitä ohjaa laki rikosasioden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta.

Sovittelupalvelua tulee olla järjestettynä siten, että palvelua on tarjolla ja toteuttavissa asianmukaisesti koko maassa (Laki rikosasioden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 2005/1015, 7 §). Järjestämisvelvollisuus rikosasioden- ja eräiden riita-asioiden valtakunnallisesta sovittelutoiminnasta on vuodesta 2016 alkaen ollut Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella (Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen [www](http://www.terveyslaitos.fi)- sivut 2018).

Teoriaosuudessa kerrotaan sovittelusta ja sovittelutoiminnasta yleisesti, jotta lukijalle muodostuu kuva, mitä sovittelu tarkoittaa ja mitä sovittelijat tekevät. Tutkimusmenetelmänä opinnäytetyössä oli sähköpostihaastattelu ja haastattelun kohteena Pirkanmaan sovittelutoimiston aktiivisesti toiminnassa mukana olevat sovittelijat. Haastattelukysymykset olivat avoimia. Opinnäytetyössä aineistoa analysoitiin kvalitatiivisella analyysimenetelmällä.

Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää Pirkanmaan sovittelutoimiston vapaaehtoissovittelijoilta, millaiseksi he kokevat roolinsa vaativassa sovittelutyössä. Tutkimuksen tarkoituksena on hyödyttää koko Pirkanmaan vapaaehtoissovittelun kenttää; sovittelijoista ja sovitteluohjaajista aina asiakkaisiin saakka. Sovittelijat ovat erilaisia ja kokevat asiat eri tavoin. Lisäksi sovittelutoimistojen toimintatavoissa on eroja. Tästä syystä on tärkeää saada tietoa juuri Pirkanmaalla sovittelijoina työskentelevien kokemuksista.

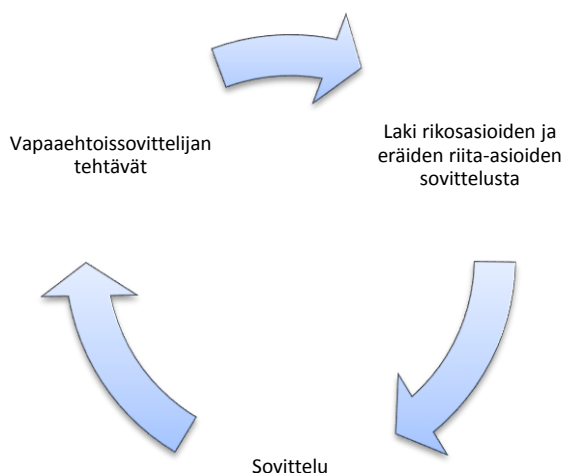
2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Omassa opinnäytetyössäni on kolme osatekijää; sovittelu, laki rikos- ja eräiden riita-asioiden sovittelusta sekä vapaaehtoissovittelijoiden tehtävät. (Kuvio 1.) Nämä muodostavat toisiinsa nähden kokonaisuuden ja liittyvät kiinteästi toisiinsa.

Rikosasioiden sovittelu on maksutonta palvelua. Siinä rikoksesta epäillylle sekä rikoksen uhrille annetaan mahdollisuus kohdata toisensa luottamuksellisesti puolueettoman sovittelijan välityksellä. Epäillyllä ja uhrilla on mahdollisuus käsitellä uhrille tapauksesta aiheutuneita niin henkisiä kuin aineellisiakin haittoja, pyrkien sopimaan omatoimisesti siitä, kuinka nämä haitat voitaisiin hyvittää. Sovittelu voidaan kohdistaa myös sellaisiin riita-asioihin, joissa vähintään yksi osapuoli on luonnollinen henkilö. Muuhun kuin rikokseen perustuvaa vahingonkorvausvaatimusta koskeva riita-asia on mahdollista ottaa sovitteluun ainoastaan silloin, jos riita määritellään vähäiseksi sen kohde sekä asiassa esitetyt vaatimukset huomioiden. (Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 1 §.)

Sovittelulaissa ei ole määritelty sellaisia rikosnimikkeitä, joita ei voitaisi sovittaa. Sovitteluun voidaan ottaa rikoksia, jotka arvioidaan sovitteluun soveltuviksi. Tässä tulee ottaa huomioon rikoksen laadun sekä tekotavan lisäksi myös uhrin ja rikoksen tekijän välinen suhde sekä muut rikokseen liittyvät seikat kokonaisuudessaan. Sovittelu edellyttää myös, että sovittelu on uhrin edun mukaista ja että epäilty myöntää pääosin tapahtumien kulun tosiseikat. Jos uhrilla on ikänsä tai rikoksen laadun vuoksi erityinen suojan tarve, ei alaikäiseen kohdistuvaa rikosta saa sovittaa. Mikäli rikosta ei voida sovittaa, niin rikoksesta aiheutunutta vahingonkorvaustakaan ei saa ottaa sovitteluun. (Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 3 §.) Vaikka asia käsiteltäisiin ja ratkaistaisiin syyttäjä- tai poliisiviranomaisessa, niin se ei estä sovittelua. Myöskään tuki- ja/ tai jatkopalveluiden käyttö ei estä sovittelua. (THL tilastoraportti 2017.)

Tavoitteena sovittelutoiminnassa on, että palvelua on saatavilla yhdenvertaisesti eri puolilla maata asuville henkilöille ja että palvelut toteutuvat asiakaslähtöisesti. Viranomaisten valtakunnallisesti yhtenevät käytännöt ohjata rikos- ja riita-asioita sovitteluun luovat puitteet sille, että kaikilla osapuolilla on tasavertainen mahdollisuus saada sovittelupalvelua kaikkialla Suomessa. (THL tilastoraportti 2017.) Vapaaehtoissovittelijalla on suuri rooli sovittelussa. Hänen tehtävänä on viedä sovitteluprosessi läpi osapuolten kanssa. Sovittelijalla tulee olla paljon erilaista tietoa ja taitoa. Ovatko jotkut synnynnäisesti sovittelijoita vai onko se taito, joka opetellaan? Sovittelijan on hallittava sovittelumennettely, hänen on ymmärrettävä konflikteja ja autettava osapuolia kommunikoidaan. Lisäksi sovittelijan on tuettava luovaa ongelmanratkaisuprosessia. (Ervasti & Nylund 2014, 257.)

Kuvio 1. Teoreettinen viitekehys

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

3.1 Tutkimusaiheen valinta ja taustaa

Opinnäytetyöni aiheen valintaan vaikutti aiheen kiinnostavuus ja sen merkitys minulle itselleni. Minua on aina kiinnostanut yleisesti vapaaehtoistoiminta ja sen tuoma tunne siitä, että voin toimia jonkun asian hyväksi ja kokea osallisuutta. Pirkanmaan sovittelutoimistolla ei ole aiemmin toteutettu juuri tällaista tutkimusta ja siksi koin sen tarpeelliseksi.

Sovittelutoiminta ja nimenomaan sovittelutoiminnassa vapaaehtoisesti työskentelevät sovittelijat olivat heti itselleni luonnollinen valinta opinnäytetyön aiheeksi, koska olen itse toiminut vapaaehtoissovittelijana vuodesta 2011 asti. Tosin olin aluksi skeptinen sen suhteen, osaanko olla puolueeton ja käsitellä aihetta tarpeeksi neutraalisti sovittelutaustani takia. Pohdin myös sitä, kuinka sovittelijat suhtautuvat toisen sovittelijan tekemään tutkimukseen. Tulimme toimeksiantajan kanssa kuitenkin siihen tulokseen, että siitä todennäköisesti on tässä työssäni jopa hyötyä. Osaan nostaa tutkimukseen niitä asioita, joilla saadaan esiin nimenomaan sovittelijoiden oma näkökulma.

Opinnäytetyöni toimeksiantajaksi sain Pirkanmaan sovittelutoimiston, joka on toiminut Tampereella vuodesta 2006. Tutkimusluvan opinnäytetyölleni anoin Tampereen kaupungin sosiaalipalvelupäälliköltä. Käytäntönä on, että kaikkiin opinnäytetöihin ja muihin opiskeluun liittyviin tutkimuksiin tulee anoa virallinen lupa. Sovittelutoimisto kuuluu Tampereen kaupungin avo- ja asumispalveluihin ja se on yksi hyvinvointipalveluiden erillisrahoitteisista yksiköistä.

3.2 Aiemmat tutkimukset aiheesta

Vapaaehtoissovittelusta on tehty aiemmin jonkun verran tutkimuksia. Viime vuosina etenkin pro gradu- tutkimukset sekä ammattikorkeakoulujen tekemät sovittelua koskevat opinnäytetyöt ovat lisääntyneet. Kasvavaan tutkimusmäärään on varmasti vaikuttanut vuonna 2006 voimaan tullut laki rikosasioiden ja

eräiden riita-asioiden sovittelusta. Opinnäytetyöprosessini alussa tutustuin tutkimustyöni aiheesta tai sitä sivunneesta aiheesta tehtyihin tutkimuksiin.

Juhani Iivarilta on ilmestynyt vuonna 2010 arviointitutkimus: ”Oikeutta oikeuden varjossa- Rikossovittelulain täytäntöönpanon arviointitutkimus”. Tutkimus oli valtakunnallinen ja toteutettiin kahdessa osassa. Tutkimuksen ensimmäisessä osassa haastateltiin sovittelun kannalta oleellisia poliisi- ja syyttäväviranomaisia sekä sovittelutoimistojen johtajia. Toinen osa toteutettiin valtakunnallisena lomakekyselynä. Kyselyn kohteena olivat sovittelun asiakkaat, eli vahingonkärsijät, epäillyt sekä heidän omaisensa ja tukihenkilönsä. Kysymyksiä tutkimuksessa olivat; mitä laki vaikutti ja miten se on vaikuttanut viranomaiskäytäntöihin, kuinka laki on otettu vastaan sovittelutoimistoissa sekä kuinka asiakkaat ovat sovittelun kokeneet. Tutkimus otti siis kohteekseen niin viranomaisten arvioinnin kuin asiakkaiden kokemukset toiminnasta sovittelulain voimaantulon jälkeen. (Iivari 2010.)

Henrik Elonheimolta valmistui vuonna 2004 tutkimus ”Restoratiivinen oikeus ja suomalainen sovittelu” (Oikeus 2004/2). Hän on tarkastellut asiantuntija-artikkelissaan sovittelua käytännössä ja analysoinut 16 sovittelujuttua Turussa havainnoinnin avulla, joka mahdollistaa varsinaisen sovitteluprosessin tutkimisen. (Elonheimo 2004.)

Opinnäytetöitä sovittelusta on viime vuosina tehty useita. Olli Vallipuro ja Joonas Vetämäjärvi ovat tehneet Jyväskylän ammattikorkeakoulussa (2015) opinnäytetyön ”Keski- Suomen sovittelutoimiston sovittelijoiden näkemyksiä”. Työssä on käsitelty vapaaehtoistyönä tehtävän sovittelun taustalla olevia motiiveja sovittelijoiden näkökulmasta. Lisäksi työssä on pohdittu sovittelun yhteiskunnallista merkitystä ja sovittelutoimiston henkilökunnan työskentelyn kehittämiskohtia. (Vallipuro & Vetämäjärvi 2015.)

Lauri Harkian opinnäytetyössä ”Kuuntelija, mahdollistaja, sovittelija- Varsinais-Suomen sovittelutoimiston sovittelijoiden kokemuksia roolistaan sovitteluprosessissa” (2011) tutkittiin sovittelijoiden näkemyksiä siitä, millainen on hyvä sovittelija sekä sovittelijoiden omia näkemyksiä siitä, mikä heidän roolinsa on

sovitteluprosessissa. Tavoitteena tutkimuksessa oli selvittää näiden kokemusten vaikutusta sovitteluun, joita tarkastelemalla on mahdollista kehittää sovittelijoiden koulutusta. (Harkia 2011.)

Eve Kiviniemi teki opinnäytetyön sosionomiopintoihinsa liittyen ”Vapaaehtoissovittelijoiden motivaatio työskennellä viranomaisprosessissa” (2017). Kiviniemen työssä oli tarkoitus selvittää tekijöitä, jotka motivoivat vapaaehtoissovittelijoita ja syitä. Selvitettiin myös, miksi sovittelijat ovat sovittelijoita ja miksi he pysyvät toiminnassa mukana. Kartoittamalla sovittelijoiden ehdotuksia, tutkitiin myös sitä, miten sovittelutoimintaa voitaisiin kehittää. (Kiviniemi 2017.)

3.3 Tutkimustehtävä ja- menetelmät

Opinnäytetyössäni tehtävänä on selvittää vapaaehtoisten rikos- ja eräiden riita-asioiden sovittelijoiden roolia sovittelutoiminnassa Pirkanmaan sovittelu-toimistossa. Sovittelijoille on laadittu tietyt tehtävät ja tässä opinnäytetyössä halutaan saada selville, minkälaisina he kokevat oman roolinsa ja tehtävänsä tässä prosessissa. Sovittelijan tehtävät on määritelty rikosasoiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta sovellettavassa laissa. Tehtävien toteutustapaa se ei kuitenkaan määrää. Sovittelijoilla itsellään on suuri vastuu siinä, kuinka tehtävät toteutetaan. Sovittelutoiminnassa on peruseriaatteet toimintatavoista sekä lisäksi toimistokohtaiset ohjeet ja suositukset, joilla näitä tehtäviä suoritetaan. Jokainen sovittelutapaaminen kuitenkin on erilainen ja sovittelijoiden työpari vaihtuu lähes joka kerta. Tutkimustehtävän toivotaan antavan sovittelutoimistolle tietoa ja välineitä, joita toiminnassa ja käytännöissä voisi mahdollisesti kehittää, jotta vapaaehtoissovittelu olisi myös sovittelijoille tyydyttävää. Se on mahdollista selvittämällä sovittelijoiden omia näkemyksiä ja kokemuksia.

Toteutan tutkimukseni empiirisiä menetelmiä käyttäen, jotka sitten analysoin laadullisesti, kvalitatiivisesti. Pyrin hahmottamaan tutkittavien sovittelijoiden omia näkemyksiä ja kokemuksia heidän sovittelutyöstään. Laadullisen tutkimuksen avulla yritetään löytää vastauksia ilman tilastoja ja muita määrällisiä

keinoja. Tutkimuksessa käytetään sanoja sekä lauseita. (Kananen 2017, 35.) Laadullisessa tutkimuksessa pyrkimyksenä on, että löydetään jollekin ilmiölle ymmärrys ja teoria. Siinä selitetään ilmiön koostumusta ja tekijöitä sekä niiden välistä yhteyttä. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa taas tekijät tunnetaan, joten siinä teoriaa sovelletaan käytäntöön. (Kananen 2014, 25; 35.)

Yleisiä piirteitä kvalitatiiviselle tutkimukselle ovat, että tutkimus toteutetaan kokonaisvaltaisesti, tieto hankitaan ja aineisto kootaan todellisissa tilanteissa. Tutkija luottaa mittausvälineiden sijaan omiin keskusteluihinsa tutkittavien kanssa eikä niinkään mittausvälineisiin. Pyrkimyksenä on aineiston moninainen ja tarkka tarkastelu. Laadullisessa tutkimuksessa tarkoitus on, että tutkittava henkilö voi tuoda omat näkökulmansa esiin. Kohderyhmä tulee valita tarkoituksenmukaisesti, ei satunnaisotoksella. Tutkimuksen toteutus on joustavaa. Joskus suunnitelmia joudutaan muuttamaan olosuhteiden mukaisesti. Kokonaisuudessaan tapauksia käsitellään ainutlaatuisina ja aineistoa tulee tulkita sen mukaan. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008, 160.) Tässä opinnäytetyössä haastateltavien valinta ei ole sattumanvaraista, vaan kohteena olivat tietyn toimiston sovittelijat. Etukäteen tiedossa ei kuitenkaan ole, ketkä sovittelijoista haastatteluun osallistuvat.

Laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää, että käsiteltävä ilmiö ymmärretään, selitetään ja sitä tulkitaan. Usein kyse on myös soveltamisesta. Pisimmälle vietyinä laadullinen tutkimusote etenee empiriasta teoriaan, eli havainnoista sekä käytännön ilmiöistä yleiselle tasolle. Tutkijan mielenkiinto asiaa kohtaan vaikuttaa laadullisen tutkimuksen tuloksiin. Näkökulman valintaan vaikuttaa tutkijan oma elämäntapa, aiempi elämänhistoria sekä hänen ammattinsa. Määrällistä ja laadullista tutkimusta ei ole välttämätöntä asettaa vastakkain, sillä myös laadullista ilmiötä voidaan kuvata numeroin ja määrin. (Anttila 2006, 275–276.)

Tutkimuksessa on tarkoituksena koota tosiasiallista tietoa jostain olemassa olevasta ilmiöstä sekä identifioida olemassa olevia käytänteitä tai ongelmia. Tarkoituksena on myös määritellä sitä, miten muut tahot toimivat samanlaisissa tilanteissa tai ongelmissa ja tätä tietoa hyödyntäen tehdä suunnitelmia ja

päätöksiä tulevaisuutta varten. (Anttila 2006, 260.) Tavallisesti kvalitatiivinen tutkimus on induktiivista. Tämä tarkoittaa sitä, että se on uusia havaintoja ke-
räilevää. Kvantitatiivinen tutkimus on vastaavasti deduktiivista eli tietämystä,
joka laajenee teorian pohjalta. (Yli-Luoma 2001, 34.)

Kvalitatiivinen tutkimuksen prosessi ei ole samanlainen suoraviivainen pro-
sessi, kuin kvantitatiivinen tutkimus. Laadullisessa tutkimuksessa analyysi-
vaihe on syklinen prosessi ja siitä puuttuu määrälliselle tutkimukselle ominaiset
tiukat tulkintasäännöt. Laadullisessa tutkimuksessa käytetään sanoja ja lau-
seita, määrällisessä tutkimuksessa käytetään vastaavasti lukuja. (Kananen
2017, 35.)

3.4 Opinnäytetyön tutkimuskysymykset

Tässä opinnäytetyössäni on tarkoituksena selvittää Pirkanmaan sovittelutoi-
miston vapaaehtoissovittelijoiden näkökulmia siitä, miten sovittelijat kokevat
sovittelijan roolin ja tehtävät sovittelussa. Lisäksi selvitetään muuttujia ja niiden
mahdollista vaikutusta sovittelijan rooliin.

Tutkimuskysymykset, joihin tutkimuksella haetaan vastauksia:

1. Minkälaiseksi sovittelijat kokevat roolinsa ja tehtävänsä sovittelussa?
2. Onko muuttujia, jotka kuljettavat sovittelua johonkin suuntaan ja muuttavat
samalla myös sovittelijan roolia?
 - 2.1. Mitä ne muuttujat ovat?
 - 2.2. Mitkä asiat siihen vaikuttavat?
 - 2.3. Voiko näihin muuttuviin tilanteisiin vaikuttaa?
 - 2.4. Millä keinoilla?

3.5 Aineiston kerääminen ja analysointi

Havainnointi, haastattelut, dokumentit sekä kyselyt ovat laadullisen tutkimusotteen aineistokeruumenetelmiä (Kananen 2017, 52). Tässä tutkimuksessa aineistokeruumenetelmänä on sähköpostihaastattelu (e-mail Interview). Tätä termiä ei saa sekoittaa sähköpostikyselyyn, sillä se tarkoittaa sitä, että sähköpostin liitteenä lähetetään kysymyksiä tai linkitetään sähköpostiin jokin kyselylomake. Tällä tavoin toteutettuna tutkimus olisi kvantitatiivinen. (Kananen 2017, 111.)

En käytä tutkimuksessani aineistokeruumenetelmänä tavallista haastattelua, sillä sovittelijat saattavat asua missä päin Pirkanmaata tahansa ja yhteisen haastatteluajan sopiminen olisi hankalaa. Lisäksi haastateltaville tulisi kustannuksia siitä, että saapuvat sovittelutoimistolle haastatteluun. Kyselylomakkeella tehty tutkimus taas ei antaisi tilaa tulkinnoille, joita tässä tehtävässä tarvitaan, jotta pystytään kuvaamaan tunteita, kokemuksia ja mielipiteitä. Tavalliseen haastatteluun verrattuna sähköpostihaastattelussa säästetään myös aikaa, koska vastaukset ovat suoraan tekstimuodossa eikä niitä tarvitse erikseen litteroida.

On tärkeää, että tutkittavaksi valittavat henkilöt tietävät tutkittavasta aiheesta mahdollisimman paljon tai että heillä on siitä kokemusta (Kananen 2017, 128). Sovittelijat ovat hyvin eri-ikäisiä, omaavat erilaisen koulutustaustan ja elämänkokemuksen. Sovittelijat ovat parhaita kokemusasiantuntijoita tutkittavassa aiheessa. Sähköpostihaastatteluni kohderyhmänä ovat Pirkanmaan sovittelutoimiston vapaaehtoiset sovittelijat, jotka ovat toiminnassa mukana aktiivisesti.

Teemahaastattelun voi toteuttaa joko kvalitatiivisesti tai kvantitatiivisesti. Se ei siis ole ainoastaan määrällinen tutkimusmenetelmä, vaikka sitä sellaisena eniten käytetäänkin. (Anttila 2006, 260.) Nykyisin teemahaastatteluja on mahdollista tehdä usealla eri tavalla. Pikaviesti- ja puhelinhaastattelun rinnalle uutena menetelmänä on tullut sähköposti. Sitä voidaan käyttää, kunhan ei unohdeta teemahaastattelussa käytettävää logiikkaa. Sähköposti ei ole vielä niin kehittynyt, että se osaisi haastatella, joten kyseessä ei ole nimestään huolimatta

varsinainen haastattelu, vaikka tämä on usein käsitys. Tutkijan pitää kuitenkin toimia samoin kuin haastattelija; saatuihin vastauksiin tehdään tarkentavia kysymyksiä ja näin saadaan aikaan perinteisessä haastattelussa käytettävä vuorovaikutus. (Kananen 2017, 111.)

Sähköpostitse tehdyssä tutkimuksessa on kyse eräästä teemahaastattelun verkkosovelluksesta, jossa tarkoitus on käyttää teemahaastattelun vuorovaikutteisuutta. Sähköpostilla toteutettu haastattelu on ajallisesti pidempi kuin perinteinen face to face – haastattelu, koska kierroksia on useampia ja esitettävät kysymykset ja niihin annetut vastaukset nostavat esiin uusia kysymyksiä. Sähköpostin avulla tehty keskustelu etenee teemahaastattelun sääntöjen mukaisesti. (Kananen 2017, 111–113.)

Tutkimuksessani aika sähköpostihaastatteluissa käytäville keskusteluille rajataan muutama viikkoon. Haastateltavat sitoutuvat haastateltaviksi ilmoittautuessaan siihen, että haastattelu toteutetaan tuon ajanjakson aikana. Näin tutkimusprosessi ei veny viikkojen eikä kuukausien mittaiseksi, mutta se on silti riittävä aika käydä sähköpostin kautta keskustelua ja saada uusiin, edellisen kierroksen vastauksista esiin nousseisiin uusiin kysymyksiin täydentäviä vastauksia.

Aluksi kaikille sovittelijoille lähetetään yhteinen sähköposti, jossa kerrotaan tutkimustyön tarkoituksesta ja tavoitteista. Siinä kerrotaan myös, että haastattelu on vapaaehtoista, luottamuksellista ja tutkittavat pysyvät myös tuloksia analysoitaessa anonymisinä. Heille kerrotaan tutkimusmenetelmästä ja siitä, että haastattelukierroksia tulee useampia. On tärkeää, että tutkimukseen osallistuvat henkilöt sitoutuvat siihen, että kierroksia on enemmän kuin yksi. Varsinaiset sähköpostikeskustelut käydään erikseen jokaisen haastateltavan kanssa ja yhteisiä sähköposteja tutkittaville ei siinä vaiheessa lähetetä. Tutkittaville lähetetään erikseen haastattelurunko ja sähköpostiviestissä vielä kerrataan tapa, kuinka vastauksia annetaan. Tutkittavat voivat vastata omaan tahtiinsa ja analysoinnin tekoa voidaan ja se tuleeikin aloittaa jo sähköpostikeskusteluvaiheessa.

Laadullisessa tutkimuksessa on varauduttava luotettavuustarkasteluun jo työn siinä vaiheessa, kun sitä suunnitellaan (Kananen 2017, 81). Laadulliseen tutkimukseen ei ole yksiselitteistä ohjetta luotettavuuden arvioinnista (Kananen 2017, 173). Jotta kysymyksiin saataisiin tutkittavilta mahdollisimman rehellisiä ja avoimia vastauksia, niin sovittelutoimiston henkilökunta ei saa tietoonsa tutkimukseen osallistuvien sovittelijoiden henkilöllisyyttä.

Analyysitapoja on useita, mutta ne on kuitenkin mahdollista jakaa kahdella tavalla. Tilastollisessa analyysissä ja päätelmien teossa käytetään usein selittämiseen pyrkivää lähestymistapaa ja laadullisessa analyysissä ja päätelmien teossa lähestymistapa on ymmärtämiseen pyrkivää. (Hirsjärvi ym. 2008, 219.)

4 RIKOS- JA RIITA-ASIOIDEN SOVITTELU

4.1 Mitä sovittelu on?

Sovittelua on mahdollista harjoittaa niin tuomioistuimessa kuin sen ulkopuolellakin. Sovittelijana voi toimia tuomari, erillinen sovittelija tai sovintolautakunta. Sovittelua pidetään tuomioistuinsovittelun rinnalla yhtenä keskeisimpänä konfliktinratkaisumenettelynä. Käsitteellisesti sovittelu merkitsee aina kolmannen osapuolen väliintuloa, ja tämä erottaakin sen neuvottelusta. (Ervasti 2017, 132–133.)

Suomen perustuslain 14 §: ssä todetaan, että julkisen vallan tehtävä on edistää yksilön omia mahdollisuuksia vaikuttaa päätöksentekoon, joka koskee häntä itseään. Lisäksi 22 §: ssä lausutaan, että julkisen vallan tulee turvata ihmisoikeuksien ja perusoikeuksien toteutuminen. (Suomen perustuslaki 1999/731, 14 §; 22 §.) Sovittelu on perusoikeus. Sovittelussa yksilö saa mahdollisuuden vaikuttaa asioihin, jotka koskevat häntä itseään. Kun sovittelu on-

nistuu, tuottaa se kaikille osapuolille sekä myös yhteiskunnalle täyden oikeushyödyn, sillä sovittelulla saadaan palautettua luottamus ja se sopeuttaa ihmisiä elämään toistensa kanssa. (Brunila 2010, 41–43.)

Sovittelulla tarkoitetaan vapaaehtoista konfliktinhallintajärjestelmää. Siinä ulkopuolinen puolueeton henkilö, sovittelija, erityisen sovittelumenettelyn avulla auttaa riidan osapuolia löytämään sellaisen ratkaisun, joka tyydyttää molempia osapuolia. (Brunila 2010, 23.) Sovittelu ja konfliktinratkaisu merkitsevät ongelmanratkaisua. Lait, erilaiset säännökset sekä oikeuslaitos on tehty ratkomaan juridisia ongelmia, mutta ne tuskin pystyvät ratkomaan ihmisten ongelmia konfliktitilanteissa. (Ervasti & Nylund 2014, 2.)

Suomessa sovittelut hoidetaan yleensä parityöskentelynä. Tällä pyritään varmistamaan, että sovittelijat työskentelevät tasapuolisesti ja puolueettomasti. Näin parit myös oppivat toistensa toimintatavoista. Kummankin sovittelijan on säilytettävä puolueettomuuteensa osapuolia kohtaan. Parityöskentelystä on myös se hyöty, että uudet sovittelijat saavat kokeneemmilta sovittelijoilta tärkeää kokemusta tehtävänsä. Lähisuhdeväkivallan sovittelussa parityöskentely on ehdoton edellytys ja lisäksi niissä on pyrkimyksenä, että molemmat sukupuolet olisivat edustettuina. (Iivari 2007, 26.)

Rikos- ja riita-asioiden sovittelu on maksutonta palvelua, jossa rikoksen uhri ja epäilty tai riita-asian osapuolet saavat mahdollisuuden sovittelijan välityksellä puolueettomaan kohtaamiseen. Sovittelussa käsitellään sekä uhrille aiheutuneita aineellisia että henkisiä vahinkoja ja haittoja. Lisäksi siinä pyritään sopimaan omatoimisesti niistä toimenpiteistä, joilla nämä haitat hyvitetään. Sovittelu on palvelua, jota on saatavilla sovittelutoimistoissa kaikkialla Suomessa. (Flinck 2013, 13.)

Sovittelu suuntautuu tulevaisuuteen. Se saattaa vähentää rikoksen tai riidan osapuolille aiheutuneita haittoja. Oikeudenkäynti saatetaan välttää kokonaan tai sovittelu voidaan ottaa huomioon, kun mahdollista rangaistusta mitataan. Jos asianomistajarikoksessa saadaan aikaiseksi sovinto, niin syytettyä ei nos-

teta, mikäli jokin tärkeä yleinen etu ei sitä edellytä. Vastaavasti virallisen syytteen alaisissa rikoksissa syytteen nostamisesta päättää aina syyttäjä, huolimatta siitä, vaikka sovintoon olisikin päästy. (Rikosuhripäivystyksen (Riku) www-sivut.)

Sovittelu on vuoropuhelua, jossa ei haeta voittajia eikä häviäjiä. Tavoitteena sovittelussa on, että saavutetut ratkaisut ovat pysyviä ja myönteisiä. Koska oikeudenkäynnin väittely tai voittaja- häviäjä – asetelmaa ei ole, niin sovittelussa ilmapiiri on turvallinen. Ratkaisut sovittelussa löytyvät osapuolten omista näkemyksistä ja tämä perustuu toisen ymmärtämiseen, yhteistyöhön. Asianosaiset itse hallitsevat riidan kohdetta, oikeudenkäynnissä näin ei ole. Keskeistä sovittelussa on, että toista osapuolta kuunnellaan, sillä se on yhtä tärkeää kuin puhuminenkin. (Brunila 2010, 39–40.)

Sovittelun perus- tai yleismalli on fasilitatiivinen sovittelu. Se on luovaa, osapuolten itsemääräämisoikeuteen perustuva menetelmä ratkaista ongelmia. Tämä perustuu selkeästi sovitteluteorioille ja tutkimuksille. Fasilitatiivisella sovittelumallilla on mahdollista saavuttaa erilaiset tulokset sekä prosessi, kuin tiukasti omaan näkökulmaan perustuvissa neuvotteluissa tai perinteisissä oikeudenkäynneissä olisi mahdollista saada. Siinä sovittelija auttaa osapuolia kommunikoimaan sekä näkemään asioita uudenvälisestä, mahdollisesti toisenvälisestä näkökulmasta. Osapuolet ottavat vastuun tarpeistaan sekä intressejään vastaavan ratkaisukeinon löytämisestä. Sovittelua kuvataan strukturoituksi, joka perustuu tiettyihin, ennakolta määriteltäviin vaiheisiin. Vaikka sovittelu onkin strukturoitua, on se kuitenkin erittäin joustavaa. Tämä tarkoittaa sitä, että sovittelun eri vaiheisiin suhteellisesti käytetty aika voi vaihdella suurestikin ja eri vaiheita saatetaan poistaa tai lisätä tarpeen mukaan. (Ervasti & Nylund 2014, 146–148.)

Sovittelupalvelujen tuottajat saavat sovittelutoiminnasta aiheutuneista kuluista korvauksen valtiolta. Valtioneuvosto nimeää rikosasioiden sovittelun neuvottelukunnan aina kolmeksi vuodeksi kerrallaan. Neuvottelukunnan tehtävänä on

ohjata, linjata, seurata sekä edistää sovittelun kansainvälistä ja valtakunnallista toimintaa ja sen kehittämistä. (Terveystieteiden tutkimuskeskuksen www-sivut 2018.)

4.2 Sovittelun taustaa

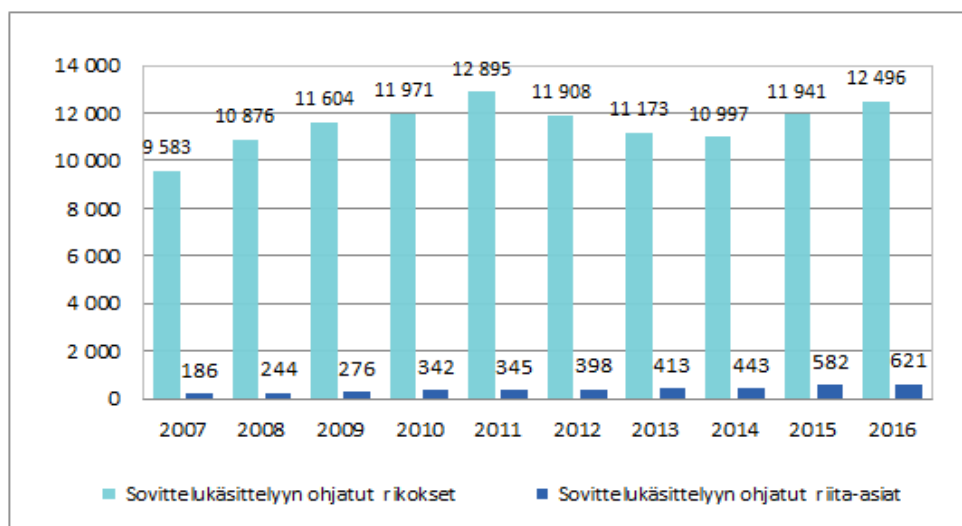
Alkujaan sovittelujärjestelmä edusti yhteisöllistä sovittelua. Siinä rikoksentekijän ja uhrin kohtaamisella pyrittiin siihen, että saatiin palautettua rauha yhteisöön. (Ervasti 2005, 233.) Rikosten sovittelutoiminta alkoi Suomessa Vantaan kaupungissa vuonna 1983. Kyseessä oli Suomen Akatemian tutkimus- ja kehittämishanke. Toiminta laajeni nopeasti Vantaalta maan muihin isoimpiin kaupunkeihin. 1990-luvun alussa oli sovittelutoimintaa jo yli sadassa kunnassa. 1990-luvun lamasta johtuen toiminnan kehittäminen kuitenkin hidastui ja alkoi vähitellen hiipua. Saatavuus sovittelupalveluissa koki suuria vaihteluja 1990-luvun puolesta välistä aina 2010-luvun puoleen väliin. Tätä kehitystä ilmaisee se, että vuonna 1997 Suomen eri kunnista 37 % tarjosi sovittelupalvelua. Vuonna 1999 luku oli 56 % ja vuonna 2003 se oli 49 %. Sosiaali- ja terveysministeriö perusti joulukuussa 1998 rikos- ja riita-asioiden sovittelun arviointi- ja seurantatyöryhmän. Sen tehtävänä oli arvioida erilaisia malleja sekä sovittelun järjestämiseen että rahoitukseen. Lisäksi sillä oli mahdollista tehdä erilaisia kehittämisehdotuksia ja edistää sovittelutoiminnan laajenemista. (Iivari 2010, 13.)

Sovittelussa suurimpana esteinä nähdään ihmisiin juurtuneet ajattelutavat, ihmisten suuri tarve antaa rangaistuksia ja organisaatiokulttuuri. Lisäksi esteenä nähdään se, että päättäjät ja asiantuntijat eivät tahdo luopua vallastaan. (Suomen sovittelufoorumi ry:n www-sivut 2018.)

Vuonna 2016 Suomessa oli kaikkiaan 20 rikos- ja eräiden riita-asioiden sovittelun toimialuetta. palveluntuottajia oli 19 ja sovittelutoimintaan palkattuja sovittelun ammattihenkilöitä oli melkein 100. Toimialueet ovat maantieteellisesti

kooltaan sekä väestöllisesti että rikosmääriltään ja rikoslajeiltaan hyvin erilaisia. Valtakunnallista tilastointia on tehty lain voimaantulonpäivästä (1.6.2006) asti. (THL tilastoraportti 2017.)

Vuonna 2016 Rikos- ja riita-asioiden sovitteluun ohjattiin 12 496 rikosta sekä 621 riita-asiaa. (Kuvio 2.) Yhteensä asioita oli siis 13 117 kpl. Edelliseen vuoteen (2015) verrattuna kasvua oli 4.7 %. Reilu puolet kaikista sovitteluun ohjatuista jutuista oli väkivaltarikoksia. Sopimukseen johtaneita sovittelujuttuja käynnistyneistä rikosasioista oli 77 %. Sopimusten rahallinen arvo vuonna 2016 oli yhteensä 1,9 miljoonaa euroa. Yhteiskunnalle yksi rikos- ja riita-asian sovittelu maksoi vuonna 2016 keskimäärin 534 euroa. (THL tilastoraportti 2017.)

Kuvio 2. Sovitteluun tuodut rikos- ja riita-asiat 2007–2016 (<https://thl.fi/fi/tilastot/tilastot-aiheittain/aikuisten-sosiaalipalvelut/rikos-ja-riita-asioiden-sovittelu>)

4.3 Sovittelu vapaaehtoistyönä

Viimeisten vuosikymmenten aikana vapaaehtoisuus on noussut ilmiöksi ja sen yhteiskunnallinen merkitys on huomattu uudella tavalla. Eräänä tekijänä on ollut, että on tiedostettu yhteiskunnan taloudellisten varojen niukkuus. Vapaaehtoisuutta on käsitelty julkisuudessa suurimmaksi osaksi yhteiskunnallisen mer-

kityksen näkökulmasta. Vapaaehtoistyön luonteen ymmärtämisessä on kuitenkin tärkeää tiedostaa, mitä merkitystä vapaaehtoistoiminnalla on sille yksilölle, joka tekee työtä vapaaehtoisesti toisten hyväksi. (Sorri 2005, 126.)

Vapaaehtoistoiminnassa periaate on, että siihen osallistuvat henkilöt toimivat ihmisten sekä yhteisöjen hyväksi omasta vapaasta tahdostaan. He toimivat vapaaehtoisina ja täysivaltaisina yksilöinä eivätkä he saa tehtävistään palkkaa tai muutakaan vastiketta. (Flinck 2013, 52.) Sovittelijalle kuitenkin korvataan peruskorvaus kattamaan sovittelusta aiheutuneita tavanomaisia kuluja. Peruskorvausta on lisäksi mahdollista täydentää lisäosalla, jonka suuruus on enintään 50 % peruskorvauksen määrästä. Vaihtoehtona kulujen korvaamiselle on korvata kulut sovittelijan laatiman kuluerittelyn mukaan. (Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 12c §.)

Sovittelemine on vapaaehtoista sen kaikille osapuolille. Se eroaa usein monessa mielessä muusta vapaaehtoistoiminnasta, koska se on selvästi rajattu johonkin tiettyyn tapahtumaan. Tällaisen toiminnan piirteisiin kuuluu, että toiminta on ammatillisesti ohjattua ja sovittelijana toimiva henkilö on koulutettu tehtäväänsä sekä toimintaa ohjaavan organisaation hyväksymä. Tämän lisäksi sovittelutyön luonteeseen kuuluu työn palkattomuus, luottamuksellisuus ja että se on tyydytystä tuottavaa sekä tasa-arvoon perustuvaa vuorovaikutusta. (Iivari 2007, 27.)

Vapaaehtoisuus on keskeisesti sovittelussa käytetty elementti. Sillä tarkoitetaan sitä, että osapuolet hyväksyvät ulkopuolisen sovittelijan mukanaolon sovittelussa ja he ovat halukkaita päästämään tämän kolmannen osapuolen auttamaan heitä ratkaisun löytämisessä. Osapuolet voivat toki koska tahansa keskeyttää sovittelun. (Ervasti & Nylund 2014, 134–135.)

5 RESTORATIIVINEN OIKEUS

Rikosten sovittelu on restoratiivisen oikeuden filosofiaan perustuvaa. Perinteisessä kriminologiassa restoratiivinen oikeus on vielä aika uusi käsite ja sitä kuvataan vaihtoehtoisena tapana suhtautua sekä rikoksen seurauksiin että väkivallan tekojen aiheuttamien haittojen korjaamiseen. Restoratiivisen oikeuden periaatteet kuitenkin ovat vanhoja ja ne ovat olleet käytössä erilaisissa kulttuureissa jo kauan. (Larsson 2012, 247.) Uusi-Seelanti, Yhdysvallat sekä Australia ovat restoratiivisen oikeuden lähtömaita (Iivari 2010, 60).

Elonheimo toteaa tutkimuksessaan, (Oikeus 2004/2) mitä suomalaisessa sovittelussa tapahtuu käytännössä ja miten sovittelu vastaa restoratiivisen oikeuden teoriaa. Restoratiivisen oikeuden ydin on siinä, että asianosaiset tapaavat ja kokoontuvat yhdessä ulkopuolisen sovittelijan tai muun kokoon kutsujan avulla keskustelemaan siitä, mitä seurauksia tapahtuneella teolla on ollut. Tärkeää on myös pohtia, mitä sen johdosta tulisi tehdä. Elonheimo mainitsee tutkimuksessaan tärkeimmiksi restoratiivisiksi arvoiksi ja piirteiksi asianosaisten aktiivisuuden ja tärkeyden, vahinkojen korjaamisen, vastuunoton, prosessin, vapaan keskustelun, kunnioituksen, tunteet, moraalisen oppimisen sekä rehabilitaation (ongelmakeskeisyys) ja luovat ratkaisut. Asianosaisten aktiivisuutta ja tärkeyttä Elonheimo kuvaa molempien osapuolten osallistumisella sovittelu-prosessiin. Myöskään rikoksenteijä ei jää passiiviseksi osapuoleksi, vaan hänen tulee olla mukana koko prosessin ajan sopimuksen tekemisestä vahinkojen korjaamiseen asti. Rikoksen aiheuttamat vahingot pyritään korjaamaan kokonaisvaltaisesti restoratiivisen oikeuden avulla. Vastuunotto tarkoittaa sitä, että tekijä ottaa vastuun teoistaan. (Elonheimo 2004, 180–183.)

Restoratiivisessa oikeudessa erittäin tärkeää on ymmärtää se, että lopputulos ei ole tärkeintä. Varsinainen prosessi on tärkeämpi. Vapaalla keskustelulla restoratiivisessa oikeudessa tarkoitetaan sitä, että prosessissa luodaan turvallinen paikka keskustelulle ja molemmat osapuolet voivat käydä avointa vuoropuhelua. Keskustelu on kunnioittavaa, vaikka rikollinen teko hylätäänkin. Kun-

nioitus ehkäisee vastareaktion syntymistä ja se on edellytys sosiaalisen kontrollin tehokkuudelle. Yksi restoratiivisessa menettelyssä käsiteltävä asia on tunteet. Kyseessä on emotionaalinen strategia. Omien ja myös muiden tunteiden kohtaaminen vähentää rikosten uusimisriskiä ja se auttaa toipumaan rikoksesta. Moraalinen oppiminen antaa konfliktitilanteissa mahdollisuuden opettaa yhteisössä vallitsevia normeja sekä arvoja. Erilaiset kriisit voivat toimia myös kehitystehtävinä. Rehabilitaatioissa yritetään ratkaista myös perusongelmaa, joka on yksittäisen konfliktin taustalla. Asianosaiset voidaan ohjata jatko-toimenpiteenä saamaan tarvittavaa apua sosiaali- ja terveystalveluihin. (Elonheimo 2004, 180–183.)

Restoratiivisen oikeuden periaatteissa on kolme keskeistä ajatusta:

1. huomioi uhrin vahingot ja tarpeet
2. korostaa tekijän velvollisuuksia, vastuuta teoistaan ja tilanteen korjaamisesta
3. edesauttaa sitoutumista osapuolten prosessiin osallistumisella

Perinteisessä oikeudessa huomio kohdistuu sääntöihin ja lakeihin sekä siihen, että rikosten tekijät saavat tekojaan vastaavan rangaistuksen. Oikeudessa painotetaan tekijän syyllisyyttä ja siitä rankaisemista, mutta restoratiivisessa oikeudessa korostetaan tekijän vastuuta myös tilanteen korjaamiseen. Sitoutumalla prosessiin osapuolet tulevat osallisiksi toistensa kertomuksiin ja keskustelu saattaa johtaa yhteisymmärrykseen siitä, kuinka syntyneet vahingot korjataan. (Pehrman 2011, 33.)

Pohjoismaissa toteutettava sovittelu perustuu pääosin norjalaisen kriminologi Nils Cristienin ajatuksiin, jossa konflikteja käsitellään omaisuutena. Konflikti pitäisi palauttaa sen omistajille, niille osapuolille, joiden välillä se on syntynyt. Rangaistuskeskeisessä oikeudessa keskitytään rikoksentekijään. Restoratiivisessa oikeudessa annetaan uhrille keskeinen asema. (Kostiainen 2012.)

Restoratiivinen oikeus mahdollistaa rikoksen uhrille sen, että hän voi kertoa rikoksentekijälle, kuinka rikos häneen ja häneen elämäänsä on vaikuttanut.

Tällä tavoin on mahdollisuus eheytymiseen. Rikosten ehkäiseminen ja tapahtuman eheyttäminen onkin yksi rikosten sovittelun tarkoituksista. Perinteinen oikeusjärjestelmä on päinvastaista verrattuna restoratiivisen oikeudelle. Perinteinen oikeusjärjestelmä perustuu sille, että rikoksentekijä sekä valtio kohtautuvat ja tämän jälkeen tulee soveltaa annettua oikeussäännöstöä sekä lopulta langetetaan rangaistus tietyllä etukäteen määritetyllä asteikolla. (Larsson 2012, 247.)

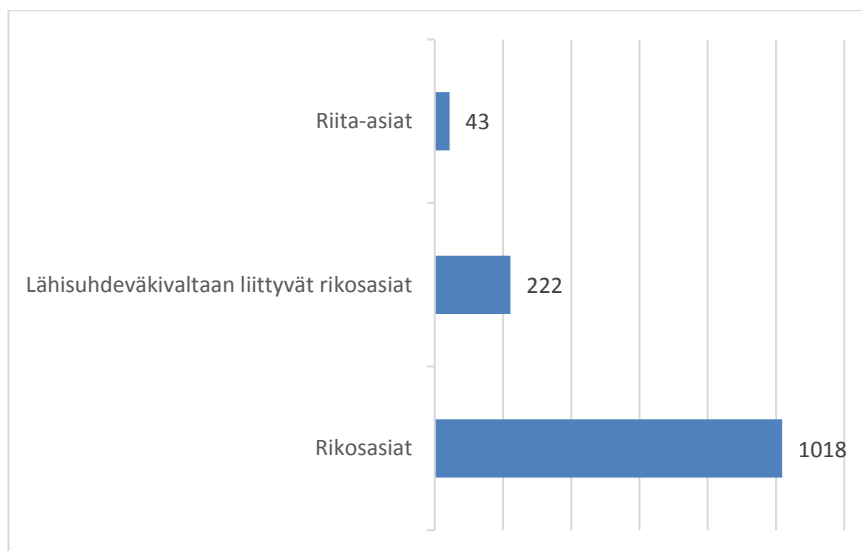
Korjaavan eli restoratiivisen oikeuden periaatteet ja arvot heijastuvat myös suomalaisessa sovittelulainsäädännössä. Sovittelulain keskeiset periaatteet ovat vapaaehtoisuus, osallisuus, turvallisuus, luottamuksellisuus, puolueettomuus sekä oikeudenmukaisuus. Työkäytännöissä esiin nousevat lisäksi myös tasavertainen vuoropuhelu, vastuunotto ja ihmistä kunnioittava kohtaaminen. (Flinck 2013, 18.) Ajatuksena restoratiivisessa oikeudessa on luoda sellainen järjestelmä, joka on päinvastainen kuin perinteinen rikosoikeus. Siinä esiin nostetaan osalliset sekä korostetaan erityisesti ongelmanratkaisua sekä tulevaisuuteen suuntautumista. (Ervasti & Nylund 2014, 488.) Yksi restoratiivisen oikeuden menettely Suomessa onkin rikosten sovittelu. Se on rauhanomaista, luovaa ja keskustelevaa. Se myös ottaa huomioon niin ihmissuhteet kuin tunteet. (Flinck 2013, 16.)

Sovittelutilanteessa restoratiiviset kysymykset helpottavat tapahtumien käsittelyssä. Kun rikoksesta epäillylle esitetään kysymyksiä tapahtumaan liittyen, ne antavat hänelle mahdollisuuden pohtia, minkälaisia seurauksia rikos on aiheuttanut toisille ihmisille. Nämä rohkaisevat vastuun ottamiseen, empatiaan ja ongelman ratkaisuun. Rikoksen uhrille tai loukatuksi tulleen osapuolelle kysymysten avulla voidaan auttaa tunteiden käsittelyssä, toisen tunteiden tiedostamisessa sekä siinä, miten hän toivoisi asioiden muuttuvan. (Flinck 2013, 83.) Restoratiivisen oikeuden tavoitteena on myös se, että rikosta ei katsota vain lain rikkomisena, vaan sillä pyritään tarkentamaan rikoksen määrittelyä. Tarkastellaan rikosta yksityisten ihmisten sekä konkreettisten suhteiden rikkomisena. Tämän vuoksi rikoksentekijän sekä uhrin palauttaminen yhteiskunnan toimiviksi jäseniksi ja hyvittäminen uhrille tulee olla ensisijainen seuraamus teoista. (Iivari 2010, 60.)

6 SOVITTELUTOIMINTA PIRKANMAALLA

Tampereella rikosasioiden on sovittelu aloitettu kokeilumielessä vuonna 1987. Toimintaa jatkettiin Tampereen kaupungin toimintana vuoteen 2006, jolloin sovittelua koskeva laki astui voimaan. Tampereen kaupunki tuotti sovittelupalveluja 2000-luvulla ostopalveluna myöskin viidelle muulle kunnalle. Ensin palvelua organisoitiin sovittelu- ja vapaaehtoistoimistosta ja myöhemmin sosiaali- asema- ja sosiaalipäivystys Paussista. Ennen kuin uusi laki astui voimaan, tarjottiin Pirkanmaalla sovittelupalveluja myös joissain muissa kunnissa, kuten Kangasalla, Nokialla sekä Valkeakoskella. Lakisääteisten sovittelupalvelujen tuottamisesta koko Pirkanmaan alueelle Tampereen kaupunki solmi 1.1.2006 toimeksiantosopimuksen Länsi- Suomen lääninhallituksen kanssa. Silloin perustettiin Pirkanmaan sovittelutoimisto. (Ojanne 2017, 24.) Pirkanmaan sovittelutoimisto perustettiin sovittelupalvelujen maakunnallista tuottamista varten 1.6.2006 ja koko Pirkanmaan sovittelutoiminta siirtyi Pirkanmaan sovittelutoimistoon. Ensimmäinen Pirkanmaan sovittelutoimiston järjestämä vapaaehtoisten sovittelijoiden koulutus järjestettiin vuonna 2007. (Herranen sisäinen tiedote 25.11.2016.)

Pirkanmaan sovittelutoimistossa työskentelee johtajan lisäksi neljä sovitteluohjaajaa, sosiaalityöntekijä sekä toimistotyöntekijä. Tällä hetkellä aktiivisesti toiminnassa mukana olevia sovittelijoita on 66. Vuonna 2017 sovittelualoitteita Pirkanmaan sovittelutoimistoon tuli yhteensä 718 kpl. Aloitteisiin sisältyi rikosasioita 1018 kpl, riita-asioita 43 kpl ja lähisuhdeväkivaltaan liittyviä rikosasioita 222 kpl. (Kuvio 3.) Yhteen aloitteeseen voi sisältyä useampi rikos. (THL sovittelutoimistokohtaiset tilastot 2017.)

Kuvio 3. Pirkanmaan sovittelutoimistolle tulleet asiat vuonna 2017

Pirkanmaan sovittelutoimistossa soviteltavat asiat ovat olleet vuonna 2017 selkeässä kasvussa. Osaltaan tähän on varmasti vaikuttanut Tampereen pääpoliisiasemalle perustettu rikosten esikäsittely-yksikkö, josta soviteltavia tapauksia ohjautuu soviteltavaksi jo esitutkintavaiheessa. Toinen huomattava nousu on ollut riita-asioissa. Kansalaiset ovat selvästi aktivoituneet ottamaan yhteyttä sovittelutoimistoon monenlaisissa riita-asioissaan. (Lempinen sähköposti 17.8.2017.)

Pirkanmaan sovittelutoimistolle tuli vuonna 2017 yhteensä 1018 rikosasiaa, jotka ovat purettuna rikosnimikkeisiin alla olevassa kuviossa. (Kuvio 4.) Selkeästi eniten tapauksia oli rikosnimikkeellä pahoinpitely sekä sen yritys (369 kpl). Vähiten sovitteluun ohjattuja rikoksia oli nimikkeellä luvaton käyttö, sekä sen yritys (3 kpl). (THL sovittelutoimistokohtaiset tilastot 2017.)

Kuvio 4. Sovitteluun vuonna 2017 ohjattujen rikosten lukumäärä Pirkanmaan sovittelutoimistolla rikosnimikkeisiin purettuna.

7 VAPAAEHTOISSOVITTELIJAT

7.1 Kuka on sovittelija?

Sovittelija on sovittelussa vuorovaikutuksen mahdollistaja. Lähtökohta on se, että sovittelija ei toimi terapeutina eikä tuomarina. Kaikilla sovittelijoilla on sovittelukokemuksensa, persoonansa sekä taustansa. Sovittelija luo omat toimintatapansa niiden pohjalta. (Iivari 2007, 26.)

Rikos- ja riita-asioiden sovittelijat ovat tehtävään koulutettuja vaitiolovelvollisia vapaaehtoistyöntekijöitä. Heitä rekrytoidaan laajasti kaikilta eri yhteiskunnan aloilta. Heidän avullaan on mahdollista toteuttaa korjaava, oikeuden arvojen mukainen sekä dialogiin perustuva sovitteluneuvottelu. (Flinck 2016.) Myös sovittelutoimistossa työskentelevät vastuuhenkilöt sekä sovitteluohjaajat sovittelevat tarvittaessa vapaaehtoistyöntekijöiden ohella (THL tilastoraportti 2017).

Sovittelija toimii sovittelun ammattihenkilöstön ohjauksen ja valvonnan alaisena. Lisäksi sovittelija vastaa toiminnastaan sovittelijan palveluntuottajalle sekä sovitteluun osallistuville. Sovittelijan on toimittava rikos- ja riita-asioiden sovittelun periaatteiden, sekä lainsäädännön säädösten ja yhteisesti sovittujen ja hyväksyttyjen toimintatapojen mukaan. (Flinck 2013, 57).

Sovittelija ei saa olla esteellinen hallintolain tarkoittamalla tavalla. Sovittelija on esteellinen, mikäli hän itse tai hänen läheisensä on asianosaisena. Esteellisyysperuste syntyy myös silloin, jos hän itse tai hänen läheisensä on avustamassa henkilöä, jolle sovittelun ratkaisussa olisi odotettavissa selkeää vahinkoa tai hyötyä. Sovittelija ei myöskään saa olla palvelu- tai toimeksiantosuhteessa asianosaiseen tai jos hänen puolueettomuutensa voi vaarantua. (Hallintolaki 434/2003, 28 §.) Jos sovittelija on esteellinen, tulee hänen ilmoittaa asiasta sovittelutoiminnasta vastaavalle henkilölle. Esteellisyyden arvioinnissa on riittävää se, että esteellisyys saattaa vaarantaa asian ratkaisun tai hoitamisen. Jos sovittelija on esteellinen, ei hän voi osallistua asian käsittelyyn, olla paikalla eikä olla päättämässä tai ratkaisemassa mitään asiaan liittyvää kysymystä. (Flinck 2013, 57.)

Sovittelijat ovat sitoutuneet ajatteluun, joka on korjaavan oikeuden mukaista. Heidän on ymmärrettävä rikosoikeusjärjestelmän parissa työskentelyä. Sovittelijoiden tehtävänä on auttaa osapuolten yhteistyötä heidän käydessään läpi tapahtunutta, kokemuksia siitä ja tapahtuman herättämiä tunteita, samoin tapahtuneen rikoksen tai riidan vaikutuksia. Hyvät vuorovaikutustaidot ovat sovittelijan perusominaisuuksia. Kuuntelemisen ja hiljaisuuden sietämisen taidot ovat tärkeitä, samoin vahvat organisointi-, neuvottelu sekä ongelmanratkaisutaidot. Sovittelija toimii osapuolten tarpeista lähtien ja mahdollistaa sekä tukee sovittelussa osapuolten aktiivista roolia. Sovittelijalla on oltava kyky ottaa tarvittaessa tilanteen johtajuus. Mahdollista rikosoikeudellista syyllisyyttä ei sovittelussa ratkaista, eikä siihen myöskään oteta kantaa. (Flinck 2016.)

7.2 Velvollisuudet ja oikeudet

Sovittelijan tulee järjestää sovittelutapaamiset osapuolten kanssa. Sovittelun tulee tapahtua puolueettomasti ja kaikkia osapuolia kunnioittaen. Sovittelijan tulee auttaa osapuolia löytämään keskenään sellaiset ratkaisut, jotka tyydyttävät kumpaakin ja joilla rikoksesta sen uhrille aiheutuneet henkiset ja aineelliset haitat on mahdollista saada hyvitettyä. Sovittelijan on annettava osapuolille myös tietoa saatavilla olevasta oikeusavusta sekä muista palveluista. Mikäli osapuolet pääsevät sovintoon, tulee osapuolten välisestä sopimuksesta laatia asiakirja, joka sovittelijan tulee varmentaa allekirjoituksellaan. Sovittelun päätyttyä sovittelijan tulee toimittaa sovittelutoimistolle selostus käydystä sovittelusta. (Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 17 §.)

Vapaaehtoissovittelijalla on siis toiminnassaan erilaisia vastuita ja velvollisuuksia. Sovittelijan tehtävänä on koko sovitteluprosessin ajan huolehtia siitä, että toiminta on laissa sille säädettyjen edellytysten täyttävää sekä säädösten ja ohjeiden mukaista. Omat tunteet tulee pitää taka-alalla ja käyttäytymisen tulee olla rauhallista ja toisia osapuolia tukevaa. Toiminnan tulee olla salassapitosäädösten mukaista. (Flinck 2013, 59–60). Salassapitosäädösten kuitenkin estämättä sovittelija voi tehdä lastensuojeluilmoituksen, mikäli hänen tietoonsa tulee asioita, joiden perusteella lastensuojelutarpeen selvittäminen on tarpeellista (Lastensuojelulaki 2007/417, 25 §). Asiasta on tärkeää keskustella ensin sovittelun ammattihenkilöstön kanssa. Sovittelijan tulee keskeyttää sovittelutapaaminen, mikäli sovittelun edellytykset eivät täyty. Sovittelussa havaituista vaaratilanteista ja ongelmista tulee tiedottaa. Sovittelijan tulee ilmoittaa esteellisyydestään soviteltavassa asiassa. (Flinck 2013, 59–60).

Sovittelijalla on vastuu sovittelun prosessista, mutta osapuolilla on vastuu ratkaisusta ja sovittelun sisällöstä. Sovittelija ei tee osapuolille ratkaisuehdotuksia eikä ota kantaa siihen tai suostu arvioimaan sitä, miten asia ratkaistaisiin tuomioistuimessa. Sovittelijan pyrkimyksenä on auttaa osapuolia tekemään omat arvionsa erilaisista vaihtoehdoista sekä auttaa heitä tekemään itse omia ratkaisujaan. (Ervasti & Nylund 2014, 144.)

Sovittelijalla on velvollisuuksien lisäksi myös oikeuksia. Sovittelijan tulee saada sovittelutehtävään peruskoulutus ja sen lisäksi jatko- ja täydennyskoulutusta. Lisäksi hänellä on oikeus työnohjaukseen ja ammattihenkilöstön antamaan tukeen ja ohjaukseen sovittelun jokaisessa vaiheessa. Sovittelija saa myös osallistua sovitteluntoiminnan kehittämiseen. Hänellä on oikeus antaa palautetta, kehittyä työssään sekä tehdä kehittämis ehdotuksia. Sovittelija voi sekä antaa että saada palautetta toiselta sovittelijalta ja myöskin sovittelutoiminnan ammattihenkilöiltä. Toimintaympäristön, jossa sovittelija työskentelee, tulee olla turvallinen. Hänellä on oikeus saada kulukorvaus sovittelusta. Omasta jaksamisestaan huolehtiminen kuuluu myös sovittelijan oikeuksiin. (Flinck 2013, 60–61.)

7.3 Koulutus

Sovitteluprosessin kannalta sovittelukoulutuksella on merkitystä. Tutkimustulosten mukaan sillä ei ole isoa merkitystä osapuolten sovintoon pääsyn suhteen, mutta mikäli sovittelijalla ei ole riittävää koulutusta tehtävänsä, luo hän silloin sovittelulle oman teoreettisen viitekehyksen, joka ohjaa sovittelijan käytöstä ja siten myös koko prosessia. Ongelma on, että kotitekoinen teoria voi olla jossain määrin tai jopa kokonaan päinvastainen sovitteluprosessin tai päämäärien kannalta. Tarjotaankin toisenlaista prosessia kuin on tarkoitettu ja ajateltu. (Ervasti & Nylund 2014, 269.) Jotta sovittelija pystyy tarjoamaan laadukasta sovittelua osapuolille, tulee hänellä olla riittävästi tietoa ja taitoa. Vaikka sovittelu on joustava menettely, tulee sovittelijan kuitenkin toimia sovittelun peruseriaatteiden mukaisesti. (Ervasti & Nylund 2014, 292.)

Euroopan neuvoston ministerikomitean suosituksessa nimetään sovittelijoiden valinnalle ja koulutukselle joitain edellytyksiä. Sen mukaan sovittelijoilla pitäisi olla perehtyneisyyttä paikallisiin yhteisöihin sekä kulttuureihin ja heidän tulisi edustaa eri aloja yhteiskunnassa. Sovittelijoilla tulisi olla sovittelussa tarvittavia ihmissuhdetaitoja ja heidän tulisi kyetä osoittamaan tervettä harkintakykyä. Ennen sovittelutehtävien aloittamista tulisi sovittelijoiden saada perehdyttä-

miskoulutusta. Tavoitteena sovittelijoiden koulutuksessa tulisi olla korkean tason pätevyys, huomioiden konfliktien ratkaisussa tarvittavat taidot ja rikosten tekijöiden sekä uhrien parissa työskentelyä koskevat erityisvaatimukset. Lisäksi sovittelijoilla tulisi olla perustiedot rikosoikeusjärjestelmästä. (Euroopan neuvoston ministerikomitean suositus n:o R (99) 19.)

7.4 Sovittelijan tehtävät sovittelussa

Aluksi sovittelutyö voi sovittelijasta tuntua vaikealta ja ylivoimaiseltakin. Tärkeintä sovittelijana on kuitenkin olla tietoinen omasta elämänkatsomuksestaan sekä omasta ihmiskuvastaan. Kun sovittelija uskoo sovinnon mahdollisuuteen, on paljon helpompaa käyttää sovittelijana toimimisessa tarvittavia työkaluja. (Larsson 2012, 22.)

Sovittelijalla on monia keskeisiä vastuualueita sovitteluistunnossa. Keskeisimmät tehtävät ovat:

- sovittelun suunnittelu
- yhteydenotot osapuoliin sekä mahdolliset erillistapaamiset osapuolten kanssa
- sovitteluistunto/ tarvittaessa useampi istunto
- osapuolten ohjaaminen muihin mahdollisiin tarvittaviin palveluihin
- korvausasioiden selvittäminen
- sopimuksen sekä sovitteluselvityksen laadinta
- sovittelun toteutumisen seuranta sekä sovittelun päätös
- palautteen anto sovittelusta

Sovittelijan tulee kohdata osapuolet tasavertaisesti. Hänen tulee ohjata prosessia määrätietoisesti alusta loppuun saakka. (Iivari 2007, 35.)

Sovittelutapaamisen aikana sovittelijalla on tehtäviä, joihin on myös ohjeistusta ja sovittelutoimistokohtaisia sääntöjä. Sovitteluosapuolet toivotetaan sovittelun

aluksi tervetulleeksi ja osoittaen kiireettömyyttä sekä kiinnostusta. Sovittelutilanteessa toimitaan luottamusta herättävästi ja osapuolten tarpeista lähtien sekä heidän tahtiinsa. Pyrkimyksenä on saada kontakti kaikkiin osapuoliin keskustelemalla asioista neutraalisti. Sovitteluprosessin tukeminen on tärkeää eikä sopimukseen pääsy tai sopimuslomake saa ohjata sovittelua. Sovittelijan tulee käyttää kunnioittavaa otetta osapuoliin, sukupuolesta, rodusta, uskonnosta tai yhteiskunnallisesta asemasta huolimatta. Uhrin asema ei saa huonontua sovittelun myötä. Sovittelijan on otettava huomioon uhrin ikä ja haavoittuvuus. Osapuolia tulee rohkaista kertomaan tunteensa ja kokemuksensa eikä uhria tai epäiltyä saa moralisoida. Osapuolten oikeusturvasta on huolehdittava ja sovitteluneuvottelu tulee keskeyttää, mikäli ilmenee, etteivät sovittelun edellytykset täyty tai jos sovittelun jatkaminen on täysin vastoin alaikäisen osapuolen etua. Sovittelijan tulee tuoda esiin anteeksipyyntömahdollisuus, mutta sitä ei voi vaatia. Myöskään anteeksianto ei edellytetä. Sovitteluistunnon tulee kestää korkeintaan kaksi tuntia. Mikäli tapaaminen ei etene, on mahdollisuus sopia uusi tapaaminen, jos osapuolet tätä haluavat. (Flinck 2013, 62–63.)

8 SOVITTELUPROSESSI

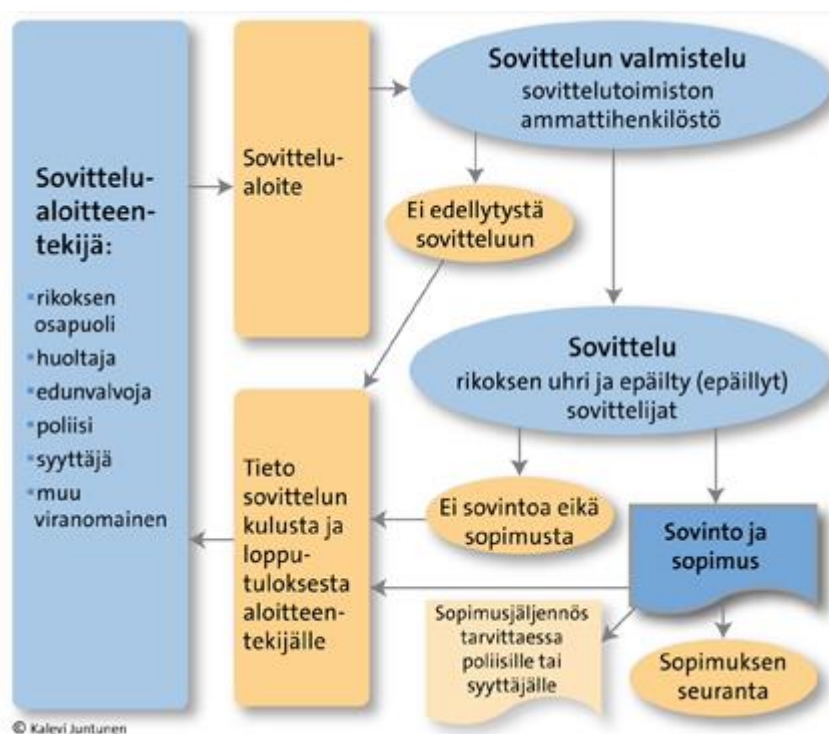
Sovitteluprosessi etenee yleensä tietyllä kaavalla ja tietyssä järjestyksessä. (Kuvio 5.) Sovittelualoitteen voi tehdä jompikumpi rikoksen tai riidan osapuolista, huoltaja tai edunvalvoja. Myös poliisi, syyttäjä ja opetus-, sosiaali- tai muu viranomainen voi olla aloitteen tekijänä. Lähisuhdeväkivaltarikokset ovat luonteeltaan sellaisia, että niissä aloitteen voi tehdä ainoastaan syyttäjä tai poliisiviranomainen. Aloite sovittelusta tehdään sovittelutoimistoon, jossa toimiston ammattihenkilöstö selvittää kyseisen asian soveltuvuutta sovitteluun. (Poliisin www-sivut 2018.)

Sovittelualoitteiden vastaanotosta vastaa sovittelutoimistojen ammattihenkilöstö. Samoin se arvioi sovittelun täyttymisen edellytykset ja tekee asiassa hallintopäätöksen. Ammattihenkilöstö vastaa myös sovittelijoiden valinnasta sekä koulutuksesta ja ohjauksesta. Osana ammattihenkilöstön tehtäväkenttää on myös vastata yhteistyöstä oman toimialueensa viranomaisten kanssa. (THL tilastoraportti 2017.)

Osapuolille tarjotaan usein aluksi sovittelijoiden kanssa käytävää erillistä tapaamista, jossa he voivat rauhassa kertoa tapahtumista, joiden vuoksi sovittelussa ollaan. Tilaisuudessa heidän tarpeensa selvitetään, heitä kuunnellaan sekä heitä valmistellaan tulevaan yhteiseen kohtaamiseen. Erillistapaamisen jälkeisessä varsinaisessa sovittelutapaamisessa sovittelijoiden tehtävänä on edesauttaa osapuolia toistensa kohtaamisessa, keskustelua rikoksesta ja sen seurauksista. Sovittelutapaamisen ihannetilanne on se, että sovittelija voi pysytellä taustalla. Sovittelu on mahdollista keskeyttää prosessin aikana. Asiakkaita ei suostutella väkisin osallistumaan prosessiin, ja sovittelutoimiston tulee kunnioittaa tätä sovittelun periaatetta. (Laurila & Sundell 2017.) Asiakkaille siis annetaan mahdollisuus osallistua sovitteluprosessiin ja vaikuttaa itse asiansa ratkaisuihin. Sovittelijat eivät voi tehdä suoranaisia ratkaisuehdotuksia eivätkä he ota asiaan kantaa, vaan heidän on pysyttävä puolueettomina koko prosessin ajan. Osapuolten oikeusturvasta on kuitenkin pidettävä kiinni, annettava neutraalia informaatiota sekä tuettava osapuolia asian käsittelyssä. (Laurila & Sundell 2017.)

Sopimuksen on mahdollista syntyä ainoastaan siinä tapauksessa, jos molemmat osapuolet pääsevät tarpeeksi yksimielisyyteen sopimukseen kirjattavista asioista. Sovittelusta tehdään kirjallinen sopimus, ja se allekirjoitetaan, kun tekstiosuus on valmis ja sopimuksesta on päästy yhteisymmärrykseen. Yleensä allekirjoitus tapahtuu sovitteluistunnon päätteeksi. Sovittelijat allekirjoittavat sovittelusopimuksen vahvistajan ja todistajan roolissa. Sopimuksen seuranta voi kuulua joko sovittelijalle tai sovittelutoimistolle. Seuranta tarkoittaa niitä toimia, joilla sopimuksen toteutumista seurataan. Yleensä raha- tai työkorvauksen seurannasta sovitaan jo sopimuksessa. (Iivari 2007, 56–59.)

Niissäkin asioissa, joissa ei ole haluttu tehdä rikosilmoitusta ja osapuolet kääntyvät suoraan sovittelutoimiston puoleen, toimitetaan tapausten sovittelun kuluista sekä lopputuloksesta silti aina tieto syyttäjälle tai poliisiviranomaiselle (Iivari 2007, 36). Kun osapuolet ovat tehneet ja allekirjoittaneet sopimuksen, voidaan se vahvistuttaa osittain tai kokonaan täytäntöönpanokelpoiseksi käräjäoikeudessa. Vahingonkorvauksen osalta sovinto on mahdollista vahvistaa myös rikosasian oikeuskäsittelyn yhteydessä. Sopimuksesta voidaan vahvistaa ainoastaan se osa, joka voidaan saada ulosottokelpoiseksi eli on pantavissa täytäntöön. Mikäli asiaa ei käsitellä oikeudessa, eikä sopimuksessa sovittuja korvauksia ole suoritettu, sopimuksen vahvistuttaminen onnistuu siviilikanteella. (Flinck 2013, 116.)

Kuvio 5. Sovittelun kulku sovittelualoitteesta sopimuksen seurantaan. (<https://www2.pori.fi/satakunnansovittelutoimisto/sovittelunkulku.html>)

9 TUTKIMUKSEN KULKU

Ennen sähköpostihaastattelun alkua kaikille Pirkanmaan aktiivisille sovittelijoille lähetettiin yhteinen sähköposti, jossa kerrottiin yleisesti opinnäytetyöstäni, sen aiheesta ja haastattelun toteutustavasta. Lähetin tämän ensimmäisen viestin sovittelutoimiston johtajalle, joka välitti sen eteenpäin sovittelijoille. Viestissä pyydettiin ilmoittamaan tutkijalle halukkuudesta osallistua tutkimukseen. Haastatteluun ilmoittautumisissa ja varsinaisissa haastatteluissa käytin sähköpostina koulun sähköpostia ja koko haastatteluprosessin aikana kävin keskustelua haastatteluun osallistuvien kanssa yksittäin. Näin ollen sovittelutoimisto tai haastattelun ulkopuolelle jääneet henkilöt eivät olleet tietoisia siitä, ketkä tutkimukseen osallistuivat. Tutkimushaastattelun runko ei myöskään ollut muiden kuin tutkijan ja haastatteluun osallistuvien tiedossa. Aihealusta oli tosin toimeksiantajan kanssa keskusteltu. Haastattelu toteutettiin ja aineisto kerättiin maalisi- huhtikuussa 2018.

Usein eri kirjoissa mainitaan, että tiedonantajien korkein lukumäärä laadullisessa tutkimuksessa olisi 15 henkilöä. Uskotaan, että tällä määrällä saadaan sellainen tulos, ettei sen ylittävien tiedonantajien määrä enää muuta tulosta. (Kananen 2017, 129.) Tutkimukseen ilmoittautui 14 sovittelijaa. Tämä oli mielestäni sopiva määrä, koska suuremmalla joukolla tehty tutkimus olisi ollut erittäin työlästä laadullisessa tutkimuksessa, jonka tuloksissa ei kuitenkaan pyritä mihinkään yleistykseen. Tällä tutkittavien määrällä oli huomioitavissa jo kylläntymistä, (saturaatio) sillä aineistoa alettiin analysoida heti tiedonkeruuvaiheessa. Aineisto alkoi toistaa itseään eikä useammista vastauksista olisi todennäköisesti enää noussut esille mitään tutkimukselle merkittävää uutta tietoa, vaikka osallistujia olisi ollut enemmän.

Kukaan vastaajista ei jättänyt vastaamatta kysymyksiin tai keskeyttänyt prosessia. Esitetyt kysymykset olivat avoimia ja niihin vastattiin omin sanoin. Osa vastaajista antoi lyhyemmän vastauksen, joihin pyysin tarvittaessa tarkennusta. Joukossa oli myös pidempiä vastauksia ja ne vaativat tutkijalta enemmän pohdintaa, aineiston tiivistämistä sekä aikaa, jotta asian ydin löytyi.

Varsinainen haastatteluprosessi kesti yhteensä n. kolme viikkoa. Aikataulun rajallisuus oli haastateltavien tiedossa jo siinä vaiheessa, kun haastattelusta ilmoitettiin. Haastateltavat sitoutuivat tähän aikatauluun osallistuessaan. Haastattelukysymykset lähetettiin osallistujille kahdessa eri osassa. Lisäksi tehtiin tarvittaessa tarkentavia kysymyksiä heidän vastauksiinsa, jotta tutkijan virheiden ja väärinymmärrysten mahdollisuus vastausten tulkinnassa olisi mahdollisimman pieni.

Luin haastateltavien vastaukset useaan kertaan, tein muistiinpanoja luetuista vastauksista sekä tiivistin saatuja vastauksia. Kokosin saadusta aineistosta itselleni mind mapin, jossa yhdistelin saaduista vastauksista samankaltaisuuksia ja asettelin ne teemoittain omiin ryhmiinsä.

10 TUTKIMUKSEN TULOKSET JA YHTEENVETO

Vastaajilta kysyttiin ensin muutama taustakysymys. Ikää ja sukupuolta ei kysytty, koska en nähnyt niillä olevan tämän tutkimuksen kannalta merkitystä. Mikäli vastaajien ikä ja sukupuoli olisi ilmoitettu, olisi vaarana näin pienessä tutkimusjoukossa saattanut olla vastaajien henkilöllisyyden paljastuminen. Haastattelurunkoa suunnitellessani otin huomioon, että sovittelijaksi ryhtymisen motiivilla, sovittelukokemuksella ja koulutukseen osallistumisilla saattaa olla vaikutusta varsinaisten haastattelukysymysten vastauksiin. Lisäksi sain luotua haastattelussa vaadittavan vuorovaikutuksen vastaajien kanssa, opin heidän tavastaan kommunikoida ja ilmaista itseään kirjoittamalla. Mikäli tämä haastattelu olisi toteutettu normaalina face to face- haastatteluna, niin ihmisten äänensävy, elekieli ja artikulointi olisivat tulleet esiin. Tässä muodossa sitä ei tapahtunut, joten vuorovaikutuksen luominen taustakysymyksillä oli tärkeää.

Aluksi sovittelijoilta kysyttiin heidän sovittelutaustastaan.

Vastaajista kahdeksalla on sovittelukokemusta yli 5 vuotta ja kuusi vastaajaa ovat toimineet sovittelijoina alle 5 vuotta. Kokemusta muiden toimistojen sovittelijoina toimimisesta oli kolmella vastaajista. Yksitoista henkilöä on tehnyt sovitteluja ainoastaan Pirkanmaan sovittelutoimistolla. Mukana haastattelussa oli siis sovittelukokemukseltaan hyvin erilaisia sovittelijoita.

Toisena kysyttiin vapaaehtoissovittelijaksi hakeutumisen syistä.

Vastauksista esiin nousivat niin halu auttaa kuin olla hyödyksi. Toimintaa pidetään tärkeänä sekä yksilön että yhteiskunnan kannalta. Myös oman ammatin hyödyntäminen sovittelutyössä, kiinnostus ristiriitatilanteiden ratkomiseen, oma elämäntilanne, vapaaehtoistyö yleisesti sekä vaihtoehtojen ja mahdollisuuksien tarjoaminen olivat vastaajien mielestä tärkeitä syitä sovittelijaksi ryhtymiselle.

Seuraavaksi tiedusteltiin sovittelutoiminnan soveltuvuutta vapaaehtoistyöksi.

Melkein kaikki vastaajista totesivat, että sovittelu sopii parhaiten juuri vapaaehtoistyöksi. Sovittelun palkattomuuden luonteesta huolimatta moni koki kulukorvauksen sovittelusta olevan liian pieni eikä sitä ole nostettu vuosiin. Tämä vaikuttaa motivaatioon työskennellä sovittelijana eikä sovittelujuttuja välttämättä haluta ottaa vastaan niin paljon kuin niitä olisi tarjolla, koska tehtävästä maksettava palkkio on vaatimaton. Vastaajien mukaan sovittelijoiden työ on muuttunut vuosi vuodelta vaativammaksi ja siinä tarvitaan nykyisin sellaista ammattitaitoa ja moniosaamista, ettei kulukorvauksen enää koeta kattavan sitä. Esiin nousi myös se, että sekä maakunnissa soviteltavat että lähisuhdesovitteluja tekevät ansaitsisivat suuremman palkkion, koska monesti nämä sovittelut vaativat erillissovitteluja ja ovat usein muutenkin kestoltaan pidempiä kuin tavalliset sovittelut. Palkalliseksi sovittelua ei moni vastaajista kuitenkaan haluaisi, koska se vie pohjan koko vapaaehtoistyöltä.

”Maakuntasovitteluissa kulukorvaus voisi olla suurempi, koska ne vievät paljon aikaa.”

”Nykyinen kulukorvaus ei mielestäni ole riittävä suhteessa työn vaatimuksiin nähden lähisuhdeväkivaltasovittelun osalta. Siinä-hän tavataan ensin asianosaiset erikseen ja noin viikon päästä on yhteinen sovitteluistunto. Tavallinen rikosasia saattaa mennä nopeimmillaan n. tunnissa, puolessatoista eikä kulukorvauksessa ole kovinkaan paljon eroa.”

Neljäs kysymys koski koulutuksiin osallistumista.

Kaikki vastaajat kertoivat osallistuneensa koulutuksiin. Suuri osa vastaajista osallistuvat säännöllisesti täydennyskoulutuksiin sekä erilaisiin koulutusiltoihin. Pääosin koulutuksista koettiin olevan paljonkin hyötyä. Osa vastaajista kuitenkin ilmaisi, ettei ole motivoitunut osallistumaan koulutuksiin, koska niissä käsiteltävät asiat on jo aiemmin sisäistetty ja ne ovat olleet esillä monissa aiemmissakin koulutuksissa. Koulutuksissa koettiin siis olevan liikaa samojen asioiden kertausta. Myöskään koulutuksen sisältöön eivät kaikki olleet täysin tyytyväisiä ja siksi jotkut kertoivat osallistuvansa ainoastaan pakollisiin koulutuksiin, joita edellytetään sovittelijana toimimiselle.

”...ärsytyksen aihe on ollut kaikki ne ”leikit”, joita koulutuksiin on ympätty. Ei hyvä tavaton! Kaipaani niitä aikoja, kun koulutuksissa oli perusteellista faktaa ja kouluttajat laajensivat dioissa olleita asioita.”

”Jokaisesta koulutuksesta on ollut hyötyä sekä sovittelijana toimimiselle, että työelämälle ja omalle kehitymiselle yleisestikin.”

Viidennessä kysymyksessä haluttiin selvittää sovittelijan omaa näkemystä sovittelijan roolista ja tehtävistä sovittelussa.

Tässä tarkoituksena oli, että vastaajat kertovat omin sanoin, millaisena he kokevat sovittelijan roolin ja tehtävät ideaalisovittelussa. Vastaukseksi haluttiin nimenomaan vastaajan oma mielipide, ei kirjoista tai oppaista luettua valmista listaa.

Vastaajien mukaan asiakkaiden tulisi tietää jo ennen sovitteluun tuloa, mitä sovittelu on. Tärkeimmiksi sovittelijan tehtäviksi koettiin sovitteluistunnon alussa myönteisen ja turvallisen ilmapiirin luominen. Sovittelijan pitää saada asiakkaat uskomaan turvalliseen tilanteeseen ja ympäristöön. Sovittelija nähdään lähinnä koollekutsujana ja mahdollistajana.

Moni vastaajista ilmaisi myös, että sovittelijalla ei saisi olla ennakkoasenteita asiakkaita kohtaan. Muutama vastaaja mainitsi tästä esimerkkinä maahanmuuttajakielteiset sovittelijat. Varsinaisessa sovittelussa sovittelijan tulisi pysyä taka-alalla, olla mahdollisimman hiljaa ja antaa osapuolten hoitaa keskustelu niin pitkälle, kuin on mahdollista. Liiallinen sovittelijan innokkuus voi pilata koko sovittelun tunnelman niin sovitteluparilta kuin sovittelun osapuolilta. Kuitenkin sovittelijan tulee viedä tarvittaessa keskustelua eteenpäin ja toimia tarvittaessa myös puheenjohtajana.

Sovittelijan roolin koettiin kasvaneen vuosien saatossa paljon. Nykyään sovittelija on asiantuntija ja asiakkaat myös odottavat sovittelijalta moniosaamista. Vastauksissa sovittelijan osaamista jatkopalveluihin ohjaamisesta pidettiin tärkeänä. Sovitteluistunnossa sovittelijan ei tulisi korostaa sovittelun muodollista puolta liikaa, vaan keskittyä enemmän vuorovaikutukseen ja rauhanomaisen keskustelun merkitykseen. Sovittelijat toimivat pareittain, ja esiin nousi myös näkemyksiä parityöskentelystä ja siitä, että toinen sovittelija ei saa olla liian dominoiva. Dominointi vaikeuttaa niin sovitteluparin kuin osapuoltenkin avointa keskustelua ja tunnelma sovittelussa muuttuu.

”Ideaalisovittelu on sellainen, jossa sovittelijat avaavat tilaisuuden ja kertovat sovittelun pelisäännöt. Tämän jälkeen sovittelijat toimivat vain facilitaattoreina, mutta puhuvat mahdollisimman vähän.

Sovittelija ei saa omia sovittelua, koska konflikti jota sovotellaan, on osapuolten omaisuutta...”

”Sovittelijan on kyettävä muodostamaan näkemyksensä ilman ennakkoasenteita. Usein osapuolten kohdatessa tarinat ja käsitykset tapahtumien kulusta eroavat paljonkin siitä, miten niistä on kerrottu esitutkintaprosessin aikana. Tämä korostaa neutraalisuuden tarvetta.”

Kuudentena kysyttiin, onko sovittelutilanteissa sellaisia muuttujia, jotka muuttavat samalla myös sovittelijan roolia ja tehtäviä.

Suurin osa vastaajista totesi näitä muuttujia olevan. Muutama ilmoitti, ettei niitä pitäisi olla, vaan sovittelijan tulisi pysyä alkuperäisessä roolissaan eivätkä muuttujat saisi siihen rooliin vaikuttaa. Eniten sovittelijan rooliin vaikuttaviksi muuttujiksi koettiin alaikäisten osapuolten vanhemmat, tulkin osallistuminen sovitteluistuntoon, osapuolten kulttuuritausta sekä osapuolten asenne.

Alaikäisten huoltajat eivät välttämättä ymmärrä sovittelun merkitystä tai syytä, miksi asia on johtanut sovitteluun. Heidän asenteissaan voi olla ongelmia ja oman huollettavan tekoja saatetaan vähätellä ja tämän vuoksi jopa puututaan liikaa sovitteluun eikä alaikäinen itse pääsee toivotulla tavalla ääneen.

Tulkin osallistuessa istuntoon tulee tilanteita, että asiakkaat ja tulkki puhuvat vain toisilleen, eivätkä ota kontaktia muihin läsnä oleviin. Tulkin ammattitaidolla ja sovittelijan osaamisella koettiin olevan suuri merkitys, jotta sovittelu saadaan toteutettua sille tarkoitetulla tavalla. Kaikki sovittelijat tai asiakkaat eivät hallitse yhteistyötä tulkin kanssa.

Osapuolten kulttuuritausta ja kulttuuriset erot aiheuttavat vastausten perusteella joskus tilanteita, joissa sovittelun perusperiaatteet, kuten tekijän vastuunotto teostaan ja osapuolten sopiminen voivat jäädä hieman hämärän peit-

toon. Myös oikeusjärjestelmä, josta eri kulttuuritaustan omaavat osapuolet tulevat, saattaa olla täysin erilainen kuin meillä Suomessa ja se aiheuttaa hämmennystä.

Sovitteluun osallistuvien osapuolten asenne vaikuttaa sovittelun kulkuun ja lopputulokseen. Sovitteluun saatetaan tulla ylimielisinä, eikä vastuuta teoista haluta välttämättä ottaa. Joskus asia tahdotaan saada sovittua vain mahdollisimman nopeasti, ilman että keskusteluun paneudutaan kunnolla. Manipuloivat osapuolet sovittelussa aiheuttavat sen, että toinen osapuoli ei uskalla tai saa tuotua omaa kantaansa esiin.

Sovittelijan rooliin nämä muuttujat eivät vastausten perusteella saisi vaikuttaa, mutta esiin nousi kuitenkin muutamia asioita. Sovittelijan tulee ottaa tietyissä tilanteissa puheenjohtajan rooli, jotta kaikkien osapuolten näkemykset tulisivat esiin. Sovittelija voi myös joutua joskus ohjaamaan keskustelua tiettyyn suuntaan. Jotkut sovitteluun osallistuvat erityisryhmät asettavat sovittelijoille vuorovaikutukseen ja kommunikointiin liittyviä haasteita.

”Alaikäisten vanhemmat pääsääntöisesti käyttäytyvät hyvin, mutta on tapauksia, joissa ”vastuu syyllisyydestä” ei avaudu vanhemmillekaan yrityksistä huolimatta, asenteen kanssa sama juttu.”

”Joskus sovittelun jompi kumpi osapuoli yrittää vedättää sovittelua johonkin haluamaansa suuntaan, mutta hyvä sovittelija säilyttää narut käsissään.”

”Monikulttuuriset taustat sovittelussa tuovat mukanaan sen, että esimerkiksi arabimaiden kansalaisten sovittelussa erilaiset kunniaa koodit vaikuttavat sovitteluasian käsittelyyn.”

Seuraavaksi tiedusteltiin, koetaanko nämä tilanteet/asiat/henkilöt, jotka muuttavat sovittelijoiden roolia ja tehtäviä, positiivisiksi vai negatiivisiksi.

Vastaajien kokemusten perusteella nämä tilanteet ovat molempia, mutta muuttuvat usein lopulta positiivisiksi. Näitä muuttujia ei voida määritellä vaikutuksiltaan suoraan negatiivisiksi tai positiivisiksi eikä yleistää, vaan ne ovat tapauskohtaisia ja ainutlaatuisia, aivan kuten sovittelut itsessään.

”Sovitteluparillani oli työnsä vuoksi huono kokemus rotuvähemmistöstä, mikä vaikutti sovitteluun ja sopimukseen (mielestäni negatiivisesti).”

”...positiivisia, jolloin ne kehittävät osapuolia ja sovittelijaa, ja johdavat kaikkia osapuolia tyydyttävään lopputulokseen.”

Viimeisenä kysymyksenä haastattelussa haluttiin selvittää, voiko näihin muuttuviin tilanteisiin vaikuttaa joko ennakoon tai jälkikäteen ja mitkä olisivat ne keinot.

Sovittelussa mahdollisesti eteen tuleviin odottamattomiin tilanteisiin ja niissä tilanteissa toimimiseen tulisi vastausten perusteella varautua etukäteen. Tulevan jutun huolella läpi käyminen ja keskustelu parin kanssa ennen sovittelua koettiin tärkeäksi, samoin keskustelu ja raportointi sovittelun jälkeen. Myös koulutuksen tärkeys tuoreille sovittelijoille ja työnohjaus nousivat vastauksista esiin.

Muutama vastaajista oli sitä mieltä, että vakiopari sovittelussa olisi hyvä juttu sovittelun sujuvuuden kannalta. Silloin tuntee sovitteluparin tavat ja yllätyksiä sovittelussa ei niin helposti pääsisi tapatumaan. Suurin osa vastaajista kuitenkin ilmaisi, että monipuolista asioiden käsittelytapaa edistää juuri se, että pari vaihtuu joka sovittelukerralla. Tällöin ei kangistu kaavoihin eikä sovittelusta tule urautunutta.

”Lisäkoulutus on aloittelevalla sovittelijalla paikallaan riippumatta kokemuksista.”

”Jälkikäteen hyvä pyrkimys nykyään käytössä oleva raportin jatke, jossa sovittelijat ruotivat esim. parityöskentelyä. Tosin tuntuu olevan vaikeaa antaa ns. rakentavaa palautetta.”

”Oman sovitteluparin valitseminen voisi auttaa (etenkin silloin, kun tiedetään asiakkaiden olevan hankalia tai jutun olevan haastava jo lähtökohtaisesti). ”

”Ennakkoon vaikuttamiseen on eduksi, että on erikseen koulutettu lapsi, - nuoriso, - mamu, - lsvv, ym. koulutusta, ja ko. sovittelijoilla pääasiassa näitä tapauksia. ”

Johtopäätökset tuloksista:

Vapaaehtoissovittelijaksi hakeudutaan, jotta voidaan olla yhteiskunnalle hyödyksi. Halutaan auttaa muita ihmisiä, tarjota heille mahdollisuus sovintoon rikos- ja riita- asioissa ilman oikeuden istuntosalia. Sovittelijoilla on aito kiinnostus ratkaista ristiriitatilanteita. Monesti henkilön oma elämäntilanne sekä työn vapaaehtoisuus mahdollistavat heidän hakeutumisensa sovittelijoiksi. Työtä tehdään sydämellä eikä siitä yleisesti ottaen haluta palkkaa, vaikka sovittelijoiden mukaan korvaus tästä nykypäivänä moniammatillisuutta ja erilaisia taitoja vaativasta työstä koetaankin pieneksi. Raha ei ole siis motiivi tehdä sovittelu-työtä. Koulutuksista koetaan olevan paljonkin hyötyä, mutta ehkä niiden sisällössä ja kohdentamisessa olisi tarkastamisen varaa.

Sovittelijan rooli ja tehtävät ovat laaja-alaisia ja vaativat nykyään sovittelijoilta moniosaamista. Sovittelu on muuttunut vuosi vuodelta vaativammaksi ja sovittelijoiden pitäisi välillä olla sovittelussa sosiaalityöntekijä, psykologi tai koulukuraattori, vaikka se ei kuulukaan sovittelijan tehtäviin. Sovittelijan tulee luoda sovittelussa mahdollisimman rauhallinen ja turvallinen ympäristö sovitteluun osallistuville. Vaikka sovittelija toimii taka-alalla ja hänet nähdään mahdollistajana sovinnon ja sopimuksen tekemisessä, tulee hänen kuitenkin pitää ohjat käsissään. Välillä pitää ottaa puheenjohtajan rooli, jotta keskustelu etenee,

kaikkia osapuolia tyydyttävä ratkaisu saataisiin aikaan ja ne pelokkaimmatkin osapuolet saisivat äänensä kuuluviin. Tässä sovittelijoilta vaaditaan myös tilannetajua ja herkkyyttä. Sovittelutilanteisiin saattaa tulla muutoksia eri syistä. Vaikka sovittelijan rooli ei saisi muuttua, niin on kuitenkin paljon asioita, jotka tuovat haasteita ja koettelevat sovittelijan ammattitaitoa ja tilannetajua. Rooli muuttuu väkisinkin. Kaikkeen ei voi etukäteen varautua. Kaikki sovittelut, osapuolet ja sovittelijat ovat erilaisia.

Koulutuksen merkitystä ei saisi väheksyä. Vaikka koulutusta olisi määrällisesti paljon, niin sen kohdentaminen oikeille henkilölle ja sisältö ovat vähintään yhtä tärkeitä. On myös tärkeää, että kumpikin sovittelijoista perehtyy tulevaan juttuun etukäteen ja keskustelee tapauksesta ennakolta. Sovitteluistunnon aloittaminen ilman sovitteluparin kanssa käytävää keskustelua ja tutustumista edessä olevaan juttuun, saattaa kaataa vastuun sovitteluprosessista vain materiaaliin ennakkoon hyvin tutustuneen sovittelijan harteille. Kiireellä ja kylmitään aloitettu sovittelu antaa sovittelijasta epäammattimaisen kuvan. Ennen sovittelua käytävän keskustelun lisäksi yhtä tärkeää on keskustella myös sovittelun jälkeen. Siinä voi purkaa sovittelussa esiin nousseet tuntemukset, käydä läpi päättynyt sovittelu ja antaa parille palautetta. Vaikka suora, rakentava palautteenanto on vaikeaa, tulisi se kuitenkin tehdä. Ilman palautetta sovittelijalla ei ole mahdollista kehittyä tehtävässään.

11 OMAA POHDINTAA

Yleisimmät tieteellisen työn luotettavuusmittarit ovat reliabiliteetti ja validiteetti. Reliabiliteetti merkitsee sitä, että mikäli tutkimus uusittaisiin, saataisiinko samat tutkimustulokset kuin aiemmin. Se mittaa siis tutkimustulosten pysyvyyttä. Validiteetti puolestaan mittaa, onko tutkittu oikeita asioita. (Kananen 2017, 175.) Laadullisessa tutkimuksessa näiden käsitteiden käyttöä on arvosteltu sen vuoksi, että niiden ala käsitteinä usein vastaa tarpeita, joita on määrällisellä tutkimuksella (Tuomi & Sarajärvi 2009, 136). Olen pyrkinyt opinnäytetyöni

luotettavuusarvioinnissa selvittämään mahdollisimman tarkasti tutkimusprosessin aineiston keruun, tutkimusprosessin sekä aineiston analysoinnin.

Muutama haastatteluun osallistuja halusi varmistaa ensimmäisen sähköposti-viestin jälkeen, että heidän henkilötietonsa ja vastauksensa varmasti pysyvät salassa tutkimuksessa. Tämä on mielestäni ymmärrettävää, koska haastattelussa kysyttiin kuitenkin erittäin henkilökohtaisia asioita. Pidinkin tutkimuksessa erittäin tärkeänä tutkijan ja haastateltavan välistä luottamussuhdetta. Tämän vuoksi heti prosessin alkuvaiheessa halusin, että haastateltavat osallistuvat työhöni täysin anonymieinä. Mikäli osallistujat olisivat olleet yleisesti tiedossa, olisivat vastaukset todennäköisesti vääristyneet ja vastaajat olisivat olleet varovaisempia vastauksissaan.

Koen, että kokemukseni vapaaehtoissovittelijana toimimisesta ja tietoni sovittelutoiminnasta olivat hyödyksi tutkimushaastattelun kysymysten teossa ja lisäsivät näin tutkimuksen luotettavuutta. Lisäksi se helpotti opinnäytetyön teoriaosan laatimisessa. Tutkimuksen luotettavuutta lisää myös se, että tutkimuksessa oli käytössä laajasti teoriapohjaa ja aiheesta tai sitä sivuavasta aiheesta on tehty myös joitain aiempia tutkimuksia. Tutkijana en itse osallistunut haastatteluun eikä siihen osallistunut myöskään sovittelutoimiston henkilökunta. Haastateltavilla ei ollut tiedossa, keitä muita haastatteluun osallistui, sillä kaikki sähköpostitse käyty keskustelu tapahtui yksittäin jokaisen haastateltavan kanssa. Prosessin aikana muistutin haastateltavia siitä, että heidän yksityisyytensä säilyy ja kaikki tutkimukseen liittyvät dokumentit ovat vain tutkijan käytössä. Haastattelun lopussa vastaajille ilmoitettiin vielä, että tutkimusmateriaali hävitetään asianmukaisesti eikä sitä käytetä tämän tutkimuksen lisäksi muihin tarkoituksiin myöhemmin.

Tutkimuksen aikana mietin sitä, paljonko sovittelijoiden sovittelukokemus tulee vaikuttamaan vastauksiin. Se saattaa heikentää tutkimuksen luotettavuutta, sillä on eri asia kertoa sovitteluun mahdollisesti vaikuttavista muuttujista sadan, kuin kymmenen sovittelun kokemuksella. Ajatuksia herätti myös se, olisivatko tulokset olleet erilaisia, jos haastatteluun olisi valittu vain ennen sovittelulain voimaantuloa sovittelutoimintansa aloittaneet tai vastaavasti vaikka alle

viisi vuotta sovitelleet. Muuttuuko sovittelijoiden sovittelutyyli ja asennoituminen vuosien saatossa tai voiko sovitteluun leipääntyä?

Tein valinnan opinnäytetyöni aiheesta jo paljon ennen opinnäytetyön aloittamista. Haastavinta tämän opinnäytetyön tekemisessä oli tutkimusaiheen rajaaminen. Aiheena sovittelu on kuitenkin todella laaja. Tein ennen työn aloittamista paljon olettamuksia ja kuvittelin työn olevan helpompaa ja nopeampaa kuin se lopulta oli. Toinen haastava kohta prosessissa oli tutkimuksen aikataulutus ja tehdyissä suunnitelmissa pysyminen. Ongelmia tuli, koska en osannut arvioida etukäteen siitä, kuinka kauan prosessin eri vaiheet vievät aikaa. Tein niissä virhearvioita. Vaikka olen aloitteleva tutkija eikä minulla ole aiempaa kokemusta tutkimusten teosta, niin olen kuitenkin tyytyväinen lopputulokseen, koska tutkimuskysymyksiin saatiin vastaukset. Opinnäytetyö ei ollut pelkkiä haasteita, vaan löysin paljon uutta tietoa itselleni. Sitä löytyi sekä teoriapuolelta että haastatteluosasta. Tämän työn tekeminen laittoi väkisinkin pohtimaan myös omaa asennettani sovitteluun ja sovittelijan rooliin. Löysin monta kehittämiskohtaa, joissa voisin sovittelussa toimia toisin, niin asiakkaiden kuin sovitteluparinkin kanssa.

Mikäli tekisin lisätutkimusta tästä aiheesta, niin silloin haluaisin tutkia vielä syvemmältä itselleni erästä ristiriitaisia tunteita herättänyttä tulosta tässä tutkimuksessa. Kyseessä oli haastattelun viimeinen kohta, jossa kysyttiin keinoja vaikuttaa näihin muuttujiin, jotka saattavat muuttaa sovittelijan roolia tai tehtäviä. Siinä osa sovittelijoista kertoi yhdeksi keinoksi valita itse oma sovitteluparinsa. Suuri osa kuitenkin halusi, että sovittelupari vaihtuu sovittelusta toiseen eikä vakiopareja muodosteta. Näitä syitä olisi mielenkiintoista tutkia.

Kiitän opinnäytetyöni ohjaajaa, toimeksiantajaa sekä tutkimuksessani mukana olleita haastateltavia. Ilman heitä en olisi saanut tätä työtä tehtyä. He myös mahdollistivat minulle tämän opinnäytetyön kokemisen oppimisprosessina, joka olikin erittäin avartava.

LÄHTEET

Anttila, P. 2006. Tutkiva toiminta ja Ilmaisu, Teos, Tekeminen. Hamina: Aka-tiimi Oy.

Brunila, T. 2010. Sovittelu- tie tulevaisuuteen. Teoksessa Poikela, E.(toim.) 2010. Sovittelu. Ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan. Jyväskylä. PS- kustannus, 23–43.

Elonheimo, H. 2004. Restoratiivinen oikeus ja suomalainen sovittelu. Oikeus 2004/2. Asiantuntija-artikkeli. Viitattu 11.3.2018. https://www-edilex-fi.lil-lukka.samk.fi/tarkennettu_haku?sort=relevance&offset=1&perpage=20&all-Words=elonheimo&submitbtn=Hae

Ervasti, K. & Nylund, A. 2014. Konfliktinratkaisu ja sovittelu. Porvoo: Book-well.

Ervasti, K. 2017. Lakimies, oikeus, yhteiskunta. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Ervasti, K. 2005. Vaihtoehtoinen konfliktinratkaisu ja tuomioistuinsovittelu. Ar-tikkeli. Julkaistu Edilexissä 20.6.2006. <https://www-edilex-fi.lillukka.samk.fi/ar-tikkelit/3340.pdf>

Euroopan neuvoston ministerikomitean suositus nro R (99) 19 rikosasioiden sovittelusta. 15.9.1999. Viitattu 4.3.2018. <https://thl.fi/docu-ments/10531/162021/Euroopanneuvostonsuositus.pdf>

Flinck, A. 2013. Rakennamme sovintoa. Opas rikosten ja riitojen sovitteluun. Helsinki: Terveystien ja hyvinvoinnin laitos.

Flinck, A. Valtakunnallinen vapaaehtoissovittelijoiden peruskoulutusohjelma 2016-. Terveystien ja hyvinvoinnin laitos 21.6.2016. Viitattu 12.2.2018. Ai-neisto tutkijan hallussa.

Hallintolaki 6.6.2003/434 muutoksineen.

Harkia, L. 2011. Kuuntelija, mahdollistaja, sovittelija. AMK- opinnäytetyö. Tu-run ammattikorkeakoulu. Viitattu 28.4.2018. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201201231563>

Herranen, T. 2016. Pirkanmaan sovittelutoimisto. Sisäinen tiedote 25.11.2016. Viitattu 5.3.2018. Aineisto tutkijan hallussa.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2008. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Iivari, J. 2010. Oikeutta oikeuden varjossa- restoratiivisen oikeuden tausta ja kehitys. Teoksessa Poikela, E (toim.) Sovittelu Ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan. Jyväskylä: PS- kustannus, 45–65.

livari, J. 2010. Rikossovitteilulain täytäntöönpanon arviointitutkimus. Raportti 5/2010. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Helsinki: Yliopistopaino.
<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80120/35c0e944-54ee-45b2-9c51-9e3f732ecd88.pdf?sequence=1>

livari, J. (toim.) 2007. Rikos- ja riita-asioiden sovittelijan opas. Vaajakoski: Gummerus kirjapaino Oy.

Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 176. Suomen Yliopistopaino Oy- Juvenes Print.

Kananen, J. 2017. Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja – sarja. Suomen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.

Kiviniemi, E. 2017. Vapaaehtoissovittelijoiden motivaatio työskennellä viranomaisprosessissa. Laurea-ammattikorkeakoulu. Viitattu 13.3.2018.
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201201231563>

Kostiainen, R., 2012, Restoraatio tarpeen myös vakavissa rikoksissa, Haaste, 3, viitattu 12.5.2018. <http://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiar-kisto/haaste32012/restoraatiotarpeenmyosvakavissatapauksissa.html>

Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 9.12.2005/15 muutoksineen.

Larsson, L. 2012. Sovittelun taito. Helsinki: Basam Books Oy.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 muutoksineen.

Laurila, L. & Sundell, D., 2017, Sovittelu on hyödyllinen lisäosa syyttäjän työkalupakkiin, Akkusastoori, 2, viitattu 25.2.2018. <http://vksv.fi/akkusastoori/fi/index/akkusastoorit/akkusastoori22017/sovitteluonhyodyllinenlisa-osasyttajantyokalupakkiin.html>

Lempinen, K. 2017. Pirkanmaan sovittelutoimisto. Vastaanottaja:. Lähetetty 17.8.2017. Viitattu 16.2.2018. Aineisto tutkijan hallussa.

Ojanne, J. 2017. Katsaus suomalaisen rikos- ja riita-asioiden sovittelun historiaan. Kokeiluhankkeista lakisääteiseksi toiminnaksi. Helsinki: THL

Pehrman, T. 2011. Paremminkin puhumalla. Tampere: Juvenes Print.

Poliisin www-sivut. 2018. Viitattu 12.3.2018. <https://www.poliisi.fi/rikkokset/sovittelu>

Porin kaupungin www- sivut. 2018. Viitattu 10.3.2018. <https://www2.pori.fi/sat-kunnansovittelutoimisto/sovittelunkulku.html>

Rikosuhripäivystyksen www-sivut. Viitattu 14.3.2018. <https://www.riku.fi>

Sorri, H. 2005. Elämän käänneet. Teoksessa Nylund, M. & Yeung, A. B (toim.) Vapaaehtoistoiminta, anti arvot ja osallisuus. Tampere: Vastapaino, 126–140.

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731 muutoksineen.

Suomen sovittelufoorumi ry:n www-sivut. 2018. Viitattu 12.3.2018. <http://sovittelu.com>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) www-sivut. 2018. Viitattu 14.3.2018. <https://thl.fi>

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL) 2017. Sovittelutoimistokohtainen tilasto 2017. Viitattu 23.2.2018. Aineisto tutkijan hallussa.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Tilastoraportti 15/2017. 23.5.2017. Suomen virallinen tilasto. Rikos- ja riita-asioiden sovittelu. Viitattu 28.2.2018. <https://thl.fi/fi/tilastot/tilastot-aiheittain/aikuisten-sosiaalipalvelut/rikos-ja-riita-asioiden-sovittelu>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vallipuro, O. & Vetämäjärvi, J. 2015. Sovittelu vapaaehtoistyönä. AMK- opin- näytetyö. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Viitattu 30.4.2018. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2015100515147>

Yli- Luoma, P.V.J. 2001. Ohjeita opinnäytetyön tekemiseen. Sipoo: Oulun yli- opisto.

HAASTATTELURUNKO

- Kauanko olet sovitellut?
- Miksi olet hakeutunut sovittelijaksi?
- Onko vapaaehtoisuus oikea tapa sovittelulle?
- Oletko osallistunut toimiston järjestämiin lisä- ja täydennyskoulutuksiin ja onko niistä ollut sinulle hyötyä?
- Millainen on oma näkemyksesi sovittelijan roolista/ tehtävistä sovittelu-prosessissa?
- Onko sovittelussa muuttujia, jotka kuljettavat sovittelua johonkin tiettyyn suuntaan ja muuttavat samalla sovittelijan roolia ja tehtäviä?
- Mitä ne muuttujat ovat ja miten sovittelijan rooli ja tehtävät muuttuvat?
- Koetko nämä tilanteet/asiat/henkilöt, jotka muuttavat sovittelijoiden roolia ja tehtäviä, positiivisiksi vai negatiivisiksi?
- Voiko näihin muuttuviin tilanteisiin vaikuttaa joko ennakoon tai jälkikäteen ja mitkä olisivat ne keinot?